

Valtiovarainvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027 (VNS 1/2023 vp): Asia on saapunut valtiovarainvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty muihin erikoisvaliokuntiin lausunnon antamista varten. Mahdollinen lausunto on annettava viimeistään 13.11.2023.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- ulkoasiainvaliokunta UaVL 3/2023 vp
- hallintovaliokunta HaVL 17/2023 vp
- lakivaliokunta LaVL 14/2023 vp
- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 12/2023 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 11/2023 vp
- puolustusvaliokunta PuVL 4/2023 vp
- sivistysvaliokunta SiVL 6/2023 vp
- sosiaali- ja terveysvaliokunta StVL 2/2023 vp
- talousvaliokunta TaVL 22/2023 vp
- tulevaisuusvaliokunta TuVL 2/2023 vp
- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 3/2023 vp
- ympäristövaliokunta YmVL 14/2023 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtiovarainministeri Riikka Purra, valtiovarainministeriö
- osastopäällikkö, budjettipäällikkö Mika Niemelä, valtiovarainministeriö
- osastopäällikkö, ylijohtaja Terhi Järvikare, valtiovarainministeriö
- finanssineuvos, yksikön päällikkö Sakari Lehtiö, valtiovarainministeriö
- finanssineuvos Jukka Mattila, valtiovarainministeriö
- finanssineuvos Sami Napari, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Marko Synkkänen, valtiovarainministeriö
- budjettineuvos Tero Tyni, valtiovarainministeriö
- johtava finanssipolitiikan tarkastaja Mika Sainio, Valtiontalouden tarkastusvirasto

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

- vanhempi ekonomisti Matthias Strifler, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- ekonomisti Suvi Kangasräsiö, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- prosessipäällikkö Essi Eerola, Suomen Pankki
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- puheenjohtaja, professori Niku Määttänen, Talouspolitiikan arviointineuvosto
- toimialajohtaja Teppo Koivisto, Valtiokonttori
- ylijohtaja Mikael Collan, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- toimitusjohtaja Aki Kangasharju, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- tutkimusohjaaja, ennustepäällikkö Ilkka Kiema, Työn ja talouden tutkimus LABORE
- ekonomisti Jussi Ahokas, BIOS-tutkimusyksikkö
- pääekonomisti Patrizio Lainá, STTK ry
- pääekonomisti Pasi Sorjonen, Akava ry
- johtaja, pääekonomisti Penna Urrila, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry
- pääsihteeri Vertti Kiukas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- ekonomisti Tatu Knuutila, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- johtaja, pääekonomisti Juhana Brotherus, Suomen Yrittäjät ry
- johtaja Mika Maliranta, Työn ja talouden tutkimus LABORE
- työelämäprofessori Martti Hetemäki
- valtiotieteen tohtori Sixten Korkman
- professori (emeritus) Matti Tuomala
- valtiotieteen tohtori Vesa Vihriälä

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö sr
- toiminnanjohtaja Lauri Holappa, UTAK - Uuden talousajattelun keskus
- Suomen nuorisovaltuuskunnan kattojärjestö Allianssi ry
- WWF Suomi

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Talouden näkymät ja haasteet

Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024—2027 pohjautuu valtiovarainministeriön lokakuussa julkaistuun ennusteeseen¹. Sen perusteella Suomen talouskasvun arvioidaan olevan noin nollan tuntumassa vuonna 2023, mutta kiihtyvän 1,2 prosenttiin vuonna 2024 ja olevan 1,6 prosentin tasolla vuonna 2027. Hallituskauden alussa taloustilannetta on heikentänyt hintojen ja korkotason nousu, joka vähentää yksityistä kulutusta ja investointeja. Inflaation arvioidaan kuitenkin nopeasti hidastuvan ja kotitalouksien ostovoiman vahvistumisen sekä kestäväan kasvuun liittyvien investointien ennustetaan nopeuttavan talouskasvua vuodesta 2024 alkaen. Hintojen ja korkotason nousu näkyy myös julkisen talouden menoissa, samoin kuin monet jo edellisellä vaalikaudella linjatut menotason nostavat toimet.

¹ Taloudellinen katsaus syyskuu 2023. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:65.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

Valtiovarainministeriön talousennustetta pidettiin valiokunnan asiantuntijakuulemisissa hieman optimistisempänä kuin muita syksyllä julkistettuja talousennusteita, etenkin vuoden 2024 osalta. Yleisesti talouskasvun arvioitiin olevan noin 0 ja 1 prosentin välillä, esimerkiksi Suomen Pankki ennustaa vain 0,2 prosentin kasvua vuonna 2024².

Suomen talouden rakenteellisia ongelmia ovat heikko tuottavuuden kasvu ja vähäiset tuotannolliset investoinnit. Tuottavuuskasvua hidastavat mm. tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan verrattain vähäinen määrä ja muita kehittyneitä teollisuusmaita alemmalle tasolle jäänyt nuorten koulutusaste. Vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea, ja osaavasta työvoimasta on pulaa. Valtiovarainministeriö ennustaa työllisyysasteen nousevan kehyskaudella 73,8 prosentista 75,2 prosenttiin.

Julkisessa taloudessa on pysyvä rakenteellinen menojen ja tulojen epäsuhta. Valtiovarainministeriö arvioi julkisyhteisöjen bruttovelan osuuden BKT:sta nousevan 74,2 prosentista 81,6 prosenttiin vuodesta 2023 vuoteen 2027. Julkisen talouden velkasuhde on erkaantunut merkittävästi muista Pohjoismaista.

Valtionhallinto on julkisen talouden alasektoreista alijäämäisin ja sen mittava alijäämäisyys sekä velkaantuminen jatkuvat edelleen. Myös paikallishallinnon arvioidaan jäävän kehyskaudella edelleen hieman alijäämäiseksi — niin hyvinvointialueiden kuin kuntatalouden osalta. Hyvinvointialueiden omat säästöt huomioidaan laskelmissa sitä mukaa kun niistä on saatu riittävä varmuus. Työeläkelaitosten ylijäämän arvioidaan asettuvan lähivuosina reiluun prosenttiin ja muiden sosiaalirahastojen rahoitusaseman olevan lähellä tasapainoa.

Valiokunta korostaa, että talouskehitykseen liittyy merkittäviä epävarmuuksia, kuten maailmantalouden kehitys, Ukrainan sodan kesto, maailman muiden konfliktin laajuus sekä korkojen taso. Epävarmuuden keskellä julkisen talouden tasapainottaminen on aiempaakin tärkeämpää. Julkinen talous kohtaa myös entistä velkaantuneempaa jo aiemmin olemassa olleet haasteet, kuten väestön ikäänymisen tuomat menopaineet ja verotulojen alenemisen työikäisen väestön vähentyessä. Lisäksi kehyskaudella menoja lisäävät mm. tuki Ukrainalle ja puolustuksen strategiset hankinnat.

On hyvä huomioida, että Suomen talouden tilanne voi kehittyä ennustettua heikompaan suuntaan. Erityisenä ongelmana voidaan pitää rakennusalan tilannetta, joskin hallituksen hankkeet maa- ja vesirakentamisessa joiltain osin paikkaavat talonrakennuksen heikkoja näkymiä. Uudisrakentaminen on laskemassa lähes samaa vauhtia kuin finanssikriisin aikaan, joten on erittäin tärkeää, että hallitus seuraa tarkasti tilanteen kehittymistä ja reagoi tarvittaessa.

Hallituksen asettamat finanssipoliittiset tavoitteet

Hallituksen tavoitteena on vahvistaa julkista taloutta ja kääntää Suomen velkaantumiskehitys. Julkisen talouden nimellisen rahoitusaseman on tarkoitus kohentua siten, että alijäämä on korkeintaan 1 prosentti suhteessa BKT:hen vuonna 2027. Rahoitusasematavoitteet on asetettu myös

² Suomen Pankin väliennuste 15.9.2023

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

sektorikohtaisesti (valtiontaloudelle, kuntataloudelle, hyvinvointialuehallinnolle, työeläkelaitoksille ja muille sosiaaliturvarahastoille).

Tavoitteen saavuttamiseksi hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla. Tarkoitus on sopeuttaa menoja hallituksen päätöksin nettomääräisesti noin 4 mrd. euroa ja lisäksi tavoitellaan rakennepoliittisin toimin julkisen talouden vahvistumista noin 2 mrd. eurolla.

Valiokunta katsoo saamansa selvityksen perusteella, että hallituksen asettamista tavoitteista on laaja yhteisymmärrys. Esiin nostettiin kuitenkin huoli siitä, että tavoitteiden toteutumiseen liittyy merkittävää epävarmuutta ja että vaalikauden aikana todennäköisesti tarvitaan lisätoimia ja keinovalikoiman joustavoittamista ja laajentamista. Valiokunta pitää huolia perusteltuina ja on tyytyväinen siihen, että hallitusohjelman mukaisesti hallitus seuraa aktiivisesti toimenpidekokonaisuuden toteutumista sekä on sitoutunut tarvittaessa reagoimaan korvaavilla toimenpiteillä. Keskeistä on myös hallituksen vakava suhtautuminen takaus- ja takuuvastuisiin liittyviin julkisen talouden riskeihin.

Valiokunta toteaa, että yllä kuvatulla tavoitteen asettelulla Suomi ylittää edelleen koko vaalikauden ajan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetetun julkisen talouden velkakriteerin (60 prosenttia suhteessa BKT:hen) ja myös keskipitkän aikavälin MTO-tavoitteen (julkisen talouden rakenteellinen rahoitusasema -0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen) saavuttaminen jää vuoden 2027 jälkeiseen aikaan. On kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota siihen, että EU:ssa käynnissä oleva finanssipoliittisten sääntöjen kehitystyö jättää vielä avoimeksi näiden mittareiden seurannan merkityksen tulevassa sääntökehikossa.

Finanssipoliittinen linja

Edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi hallitus toteuttaa kunnianhimoisia kasvua vauhdittavia uudistuksia. Julkisen talouden suunnitelmassa arvioidaan, että hallituksen työllisyys- ja kasvutoimet yhdessä suorien sopeutustoimien kanssa luovat edellytykset julkisen talouden tasapainottamiseen vuonna 2030. Velkasuhteen vakauttaminen edellyttää julkisen talouden vahvistamista keskimäärin vähintään 0,5 prosenttia suhteessa BKT:hen vuosittain. Velkaantumiskehityksen taittaminen puolestaan edellyttää julkisen talouden vahvistamista yhteensä 9 mrd. eurolla kahden vaalikauden aikana.

Valiokunta tukee hallituksen finanssipoliittista linjaa ja pitää välttämättömänä julkisen talouden velkaantumiskehityksen taittamista. Tavoiteltu sopeutustaso riittäisi julkisen talouden suunnitelman mukaan toteutuessaan kääntämään velkasuhteen pieneen laskuun vaalikauden lopulla. Toisaalta valiokunnan kuulemat asiantuntijat arvioivat laskun olevan tilapäinen ja velkasuhteen kääntyvän uudelleen nousuun vuosikymmenen lopulla. Velkasuhteen pidempiaikainen alentaminen edellyttää joka tapauksessa useamman vaalikauden kestävä sopeuttamista, erityisesti suurten julkisten menojen pienentämistä.

Valtiovarainministeriö arvioi hallituksen finanssipolitiikan olevan vuosina 2023 ja 2024 elvyttävää, vuonna 2025 melko neutraalia ja loppuhallituskaudella kiristävää. Vallitseva suhdannetilän-

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

ne puoltaa valiokunnan mielestä hallituksen finanssipoliittista viritystä, jota myös valiokunnan asiantuntijakuulemisissa pidettiin oikeasuuntaisena.

Valiokunta pitää perusteltuna, että kuluvalle hallituskaudella pääosan sopeutuksesta on tultava menojen hillinnästä. Tätä tukevat havainnot siitä, mitä on tapahtunut menojen ja verojen BKT-osuuksille Suomessa ja miten nämä ovat kehittyneet muissa Pohjoismaissa. Pohjoismaiden veroaste on kansainvälistä kärkeä, joten ei ole realistista, että veroasteen nostamisella voisi ratkaista julkisen talouden alijäämäongelman. Menojen taso on jo pitkään ollut Suomessa korkeampi kuin Ruotsissa ja Tanskassa, minkä lisäksi ikäsidonnaiset julkiset menot kasvavat meillä enemmän ja työvoiman tarjonta kehittyi heikommin kuin muissa Pohjoismaissa.

Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että veroaste oli 43 prosenttia vuonna 2022 ja valtiovarainministeriö arvioi sen laskevan noin 40 prosenttiin vuoteen 2027 mennessä. Veroasteen aleneminen johtuu mm. fossiilisten polttoaineiden ym. valmisteverotuksen ohjauksivaikutuksen toimivuudesta. Hallitus on kuitenkin linjannut, että se ei päätösperäisesti kiristä kokonaisveroastetta. Hallitusohjelmassa veromuutosten kokonaisvaikutus on arvioitu verotusta lievästi, noin 100 milj. euroa, keventäväksi. Lisäksi työttömyysvakuutusmaksun alennus lisää veromenetyksiä nettomääräisesti noin 700 milj. euroa.

Valiokunta korostaa työllisyyttä ja talouskasvua tukevien toimien tärkeyttä sekä rakenteellisten uudistusten suurta merkitystä. Hallituksen tavoitteena on tehostaa julkisen hallinnon tuottavuutta ja kustannustehokkuutta. Tässä ydinkysymys liittyy hyvinvointialueisiin, joiden rahoitus kattaa yli neljänneksen valtion talousarviosta. Valiokunta tarkastelee hyvinvointialueiden rahoitusta yksityiskohtaisesti myöhemmin mietinnössään.

Hallitus toteuttaa lisäksi valtionhallinnon tuottavuusohjelman, jolla tavoitellaan noin 240 milj. euron säästöä vuoden 2027 tasolla. Tuottavuusohjelmaan liittyy niin digitalisaation tuomien mahdollisuuksien hyödyntäminen kuin julkisen sektorin tilaohjelma. Valiokunta pitää keskeisenä myös valtion hallinto- ja toimintamenojen kriittistä läpikäyntiä sekä toimintojen pitkäjänteistä rakenteellista kehittämistä ja ydintoiminnan ulkopuolisten tehtävien karsimista.

Valtiontalouden kehyssääntö

Valiokunta on tyytyväinen siihen, että hallitus on sitoutunut valtiontalouden menoja koskevaan kehysmenettelyyn, joka on keskeinen hallituksen finanssipoliittikan ohjauksen väline ja uskottavan talouspolitiikan perusta.

Tavoitteeksi asetetaan, että valtiontalouden kehyksen piiriin kuuluvat menot ovat 1,5 mrd. euroa pienemmät kuin 23.3.2023 päätetyssä valtiontalouden kehyksessä. Vaalikauden kehyksessä varataan ennakoimattomiin menotarpeisiin 250 milj. euron tasoon nouseva ns. jakamaton varaus sekä vuosittain 400 milj. euroa lisätalousarvioita varten. Hallitus on sitoutunut myös siihen, että varauksia jätetään käyttämättä, jos menopaineet eivät edellytä niiden täysimääräistä käyttöä.

Valiokunta pitää hyvänä sitä, että hallitus on varannut kehyksen liikkumatilaa yllättäviin menotarpeisiin. Myös linjaus jättää tilanteen mukaan varauksia käyttämättä on tervetullut ottaen huomioon tarpeen hillitä kokonaisuudessaan velkaantumiskehitystä. Valiokunta toteaa, että vaali-

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

kauden menolinjan kokonaiskuvaa monimutkaistaa hallituksen linjaama investointiohjelma, joka lisää kertaluonteisia menoja. Valtiontalouden tarkastusvirasto on nostanut esiin sen, että investointiohjelmasta aiheutuvat lisämenot olisi ollut parempi rahoittaa vahvemmin kehysäännön puitteissa erillisellä kehysvarauksella eikä erityiskohtelussa kehysten rakennekorjauksena.

Valiokunta pitää valtioneuvoston tavoin perusteltuna, että Ukrainan tukemiseksi tarkoitettu uusi ja tilapäinen puolustusmateriaali-, siviilimateriaali- ja humanitaarinen apu katetaan kehysten ulkopuolelta. Nämä menot otetaan huomioon kehystason rakennekorjauksena, eli vaalikauden kehystä nostetaan menoja vastaavasti.

Kehysääntöön sisältyy valiokunnan mielestä niin ikään tarpeellinen poikkeusmekanismi, jonka tarkoituksena on osaltaan turvata talouspolitiikan kykyä reagoida erittäin poikkeuksellisiin ja merkittäviin hallituksen vaikutuspiiriin ulkopuolelta tuleviin kriisitilanteisiin. Myönteistä on myös, että tällöin talouspoliittinen liikkumavara on tarkoitettu rajata ainoastaan kriisin kannalta välttämättömiin määrärahalisäyksiin vaarantamatta talouspolitiikan uskottavuutta.

Valiokunta on tyytyväinen siihen, että kehysten kattavuus on aiempaa laajempi, mikä johtuu siitä, että hyvinvointialueiden talous, aiemmin veikkausvoittovaroin rahoitetut kohteet sekä myös Valtion asuntorahaston ja Maatilatalouden kehitysrahaston avustukset kuuluvat kehysten piiriin. Kehysten ulkopuolelle kuuluvat suhdanneluonteiset menot, kuten työttömyysturva, asumistuki, perustoimeentulotuki sekä palkkaturva. Niihin tehtävät perustemuutokset otetaan kuitenkin kehyksessä huomioon. Kehysten ulkopuolelle jäävät vakiintuneesti myös mm. valtionvelan korkomenot, arvonlisäveromenot ja finanssisijoitukset.

Taloukasvun edistäminen

Julkisen talouden velkaantumisen taittamiseksi valiokunta pitää hallituksen tavoin laajoja toimia taloukasvun ja työllisyyden edistämiseksi välttämättöminä.

Työllisyysasteen nosto. Hallituksen tavoitteena on työllisyysasteen nostaminen 80 prosenttiin vuoteen 2031 mennessä. Hallitusohjelman mukaisesti hyvinvointi syntyy työstä ja yrittämisestä ja hallitus tavoittelee 100 000 uutta työllistä vuoteen 2027 mennessä, minkä arvioidaan vahvistavan julkista taloutta yli 2 mrd. eurolla. Hallitus pyrkii parantamaan työllisyyttä ensi sijassa tekemällä työn ulkopuolella oleminen vähemmän houkuttelevaksi, mitä pidettiin valiokunnan asiantuntijakuulemisessa pääosin perusteltuna vallitsevassa pysyvässä työvoimapulassa.

Valiokunta pitää tärkeänä, että toimiin on ryhdytty ripeästi ja etupainotteisesti, jotta niiden vaikutuksia voidaan todentaa mahdollisimman nopeasti. Suurimpia työllisyysvaikutuksia tuottavat toimet koskevat ansiosidonnaisen työttömyysturvan heikentämistä sekä kansaneläke- tai kuluttajahintaindeksiin sidottujen etuuksien indeksikorotusten jäädyttämistä. Julkisen talouden näkökulmasta perusteltuna voidaan pitää myös pyrkimystä parantaa työmarkkinoiden toimintaa niin, että palkkaamisen riskit vähenevät. Valiokunnan huomiota kiinnitettiin lisäksi mm. Suomen edelleen korkeaan rakenteelliseen työttömyyteen sekä siihen, että työllisyysasteen noustessa työttömien joukossa saattaa olla entistä vaikeammin työllistettävissä olevia henkilöitä.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

T&K-investoinnit. Tuottavuuskasvun edistämiseksi hallituksen pääpaino on tutkimus- ja kehitysrahoituksen (T&K-rahoituksen) lisäämisessä, kuten parlamentaarisen yhteisymmärryksen mukaisesti säädettiin viime vaalikaudella. Hallitus on sitoutunut tavoitteeseen nostaa Suomen T&K-menot 4 prosenttiin suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 mennessä. Laki valtion tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoittamisesta vuosina 2024—2030 (1092/2022) tuli voimaan vuoden 2023 alusta ja sen mukaan valtion talousarvion T&K -valtuuksien ja määrärahojen yhteismäärä nousee vuoteen 2030 mennessä 1,2 prosenttiin suhteessa BKT:hen. Tämä tarkoittaa noin 2 mrd. euron lisäystä verrattuna vuoden 2023 talousarvioon, mikä vastaa keskimäärin noin 280 milj. euron vuosittaista korotusta. Jotta vuoden 2024 lakisääteinen rahoituksen määrä täyttyy, T&K-rahoitusta on lisätty 264 milj. eurolla. Tämän lisärahoituksen hallitus on esittänyt kohdentuvan erityisesti yritysten T&K-toiminnan tukemiseen, tutkijakoulutuspilottiin, Suomen Akatemian tutkimushankevaltuuteen ja EU-hankkeiden kansalliseen vastinrahoitukseen. Jatkovuosien 2025—2027 lisärahoitusta ei ole vielä kohdennettu momenteille, mutta siihen on varauduttu kehysvarauksella.

Valiokunta pitää T&K-panostuksia hyvin tärkeänä instrumenttina tulevan kasvun tukemisessa ja painottaa etenkin rahoituksen vaikuttavuuden arviointia kohteiden valinnassa tulevina vuosina. On myös tärkeä huomata, että kansallisen 4 prosentin tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että julkinen rahoitus saa "vivutettua" yksityistä T&K-panostusta kasvuun.

Investointiohjelma. Hallitus on linjannut 4 mrd. euron kertaluonteisen investointiohjelman toteuttamisesta sitä mukaa kun siihen saadaan rahoitusta valtion omaisuustuloilla, purkamalla valtio-omisteisten listaamattomien yhtiöiden ylipääomituksia sekä tekemällä tuloutuksia asuntorahastosta. Merkittävä osuus kokonaisuudesta on tarkoitus käyttää perusväylänpidon korjausvelan purkamiseen, liikenteen kehittämishankkeisiin sekä Turun tunnin juna -yhtiön pääomittamiseen. Myös julkisen liikennesähkön ja -kaasun latausinfrastruktuuria kehitetään. Lisäksi rahoitusta kohdennetaan sosiaali- ja terveyspalveluissa ja niiden kehittämisessä lääkärin vastaanottopalkkion Kela-korvausten korottamiseen sekä hyvinvointialueiden ohjauksen vahvistamiseen, Hyvän työn ohjelmaan, digitalisaatio-ohjelmaan, kansalliseen terveyden- ja hyvinvoinnin ohjelmaan sekä ikäihmisten toimintakyvyn, kotona pärjäämisen ja omaishoitajien tukemiseen.

Valiokunta näkee etenkin toimivan liikenteen keskeisenä kasvua tukevana elementtinä ja pitää lisäpanostuksia tärkeinä. Rahoitettavien kohteiden valinnassa tulee kiinnittää huomiota mm. hankkeiden toteutusvalmiuteen sekä Liikenne 12 -suunnittelussa linjattuihin priorisointeihin. Myös panostukset sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämiseen ovat keskeisiä.

Investointien lupamenettelyt. Investointeja pyritään kehyskaudella helpottamaan lupakäytäntöjä sujuvoittamalla ja viranomaisuudistuksella. Tarkoituksena käytetään EU:n REPower-varoja vuosina 2023—2026 yhteensä noin 32 milj. euroa, joita osoitetaan mm. ympäristöön liittyvien lupamenettelyiden kehittämiseen ja ns. yhden luokun palvelun perustamiseen. Uudistus vaatii myös sitä tukevia lainsäädäntömuutoksia.

Valiokunta pitää lupamenettelyiden sujuvoittamista keskeisenä keinona investointien vauhdittamisessa ja lupahakemusten jonojen purkamisessa. Uudistusta tukee myös oikeudenhoitoon kohdennettu lisärahoitus, joka nopeuttaa hakemuksiin usein liittyviä oikeusprosesseja.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

Koulutus. Hyvin pitkällä aikavälillä sekä tuottavuutta että työllisyyttä palvelee myös lisärahoitus perusopetuksen tulosten parantamiseen. Perusopetusta vahvistetaan 50 milj. eurolla vuonna 2024, josta pysyvä lisärahoitus nousee 200 milj. euroon vuoden 2027 tasolla.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä lisäystä perustaitojen vahvistamiseen, kuten myös lisärahoitusta oppimisen tukeen ja opinto-ohjaukseen toisella asteella. Valiokunta painottaa laajemminkin toimia koulutustason nostamiseksi. Korkeakoulutettujen osuus nuorimmissa ikäluokissa ei ole noussut vuosikausiin, vaan se on jäänyt noin 40 prosenttiin. Suomi on pudonnut OECD-maiden kärkijoukosta keskiarvon alapuolelle viimeisten 15 vuoden aikana. Hallituksen lisärahoitus korkeakoulujen aloituspaikkamääriin sekä suunnitelmat rajoittaa toisten tutkintojen rahoitusta auttavat osaltaan lisäämään paikkoja ensimmäisen tutkinnon suorittajille. Asiantuntijakuulemisissa nostettiin esiin se, että koulutukseen ja erityisesti korkeakoulutukseen olisi syytä panostaa vielä hallitusohjelmassa linjattua enemmänkin. Tehokkaita toimia tarvitaan myös valiokunnan mielestä laaja-alaisesti.

Työperäinen maahanmuutto. Talouskasvun ja työvoiman saatavuuden edellytys on niin ikään työ- ja opiskeluperäinen maahanmuutto. Ilman maahanmuuton kasvua työikäinen väestö vähenee 5 000—10 000 hengellä joka vuosi koko seuraavan vuosikymmenen ajan. Näin ollen on hyvä, että mm. ulkomaisten avainhenkilöiden edullisen verokohtelun kestoja pidennetään 7 vuoteen. Valiokunta painottaa myös, että Suomen viesti maahan opiskelemaan tuleville ja koulutetuille työhön tuleville henkilöille tulee olla myönteinen ja henkilön tervetulleeksi toivottava, jotta Suomi pystyy houkuttelemaan osaavaa henkilöstöä kansainvälisessä kilpailussa. Tämä näkökulma on tärkeä ottaa huomioon kaikissa maahanmuuttoon liittyvissä kysymyksissä.

Menoleikkausten kohdentuminen

Hallituksen linjauksissa menojen leikkaukset kohdistuvat mittavasti sosiaaliturvaan ja sosiaali- ja terveyspalveluihin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tätä on vaikea välttää, koska sosiaaliturva ja sote-palvelut kattavat valtaosan julkisista menoista ja lisäksi mm. puolustukseen ja sisäiseen turvallisuuteen on perustellusti sitouduttu käyttämään aiempaa selvästi enemmän määrärahoja tulevan vuosikymmenen aikana. Talouskasvun edellytysten turvaamiseksi on myös tarpeellista, että julkinen T&K-rahoitus nousee vuosikymmenen mittaan aiempaa korkeammalle tasolle uuden lainsäädännön mukaisesti. Näistä linjauksista on laaja poliittinen yhteisymmärrys. Valiokunta korostaa lisäksi, ettei kasvupolitiikka myöskään puolla koulutuksen menojen supistamista.

Sosiaaliturvan leikkaukset herättävät perustellusti kysymyksen tulojakovaikutuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön laskelmat vuodelle 2024 suunnitelluista toimista osoittavatkin tuloerojen kasvavan. Kun otetaan huomioon työllisyyden lisäyksen kautta tuleva vaikutus, käytettävissä olevien tulojen Gini-kerroin näyttäisi nousevan runsaat 2 prosenttiyksikköä. Tämä merkitsisi tuloerojen asettuvan karkeasti Ruotsin, Ranskan, Hollannin ja Saksan tasolle, selvemmin Norjaa ja Tanskaa suuremmiksi. Tulontasauksen aste, markkinatulojen ja käytettävissä olevien tulojen Gini-kertoimien erolla mitattuna, Suomi säilyy kuitenkin yhä OECD-maiden eniten tuloja tasavien maiden joukossa.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

Valiokunta pitää tärkeänä, että muutosten vaikutuksia seurataan tarkasti ja kiinnitetään erityistä huomiota lapsiperheiden tilanteeseen. Valiokunnan kuulemisissa myös painottui riski siitä, kuinka sosiaaliturvan leikkaukset kumuloituvat samoille henkilöille, mikä tulee näkymään mm. toimeentulotuen tarpeen kasvuna.

Hyvinvointialueiden rahoitus

Julkisen talouden suunnitelmassa hyvinvointialueiden taloutta, valtion toimenpiteiden vaikutuksia sekä hyvinvointialueiden valtion rahoitusta käsitellään kokonaisuutena, mukaan luetaan sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen osalta myös Helsingin kaupunki. Hyvinvointialueet rahoittavat toimintansa pääosin valtion yleiskatteisella rahoituksella. Tämän lisäksi ne saavat valtionavustuksia, asiakasmaksuja ja muita toimintatuloja sekä rahoitustuottoja.

Hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän yleiskatteinen valtionrahoitus on vuonna 2024 yhteensä noin 24,7 mrd. euroa, mikä on noin 4 mrd. euroa enemmän kuin vuoden 2023 varsinaisessa talousarviossa. Muutosta selittää suurelta osin se, että noin 1,9 mrd. euroa vuoden 2023 rahoituksesta maksettiin jo joulukuussa 2022. Hyvinvointialueiden vuoden 2024 tuloksi kirjattava rahoitus kasvaa yhteensä noin miljardilla eurolla verrattuna vuoden 2023 vastaavaan tasoon.

Hyvinvointialueiden rahoituslain mukaisesti valtionrahoituksen pohja tarkistetaan vuodelle 2024 vastaamaan kunnilta hyvinvointialueille siirtyneitä kustannuksia vuoden 2022 toteumatiedon pohjalta. Rahoituksessa huomioidaan myös väestön sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutarpeen arvioitu vuosittainen kasvu, jota korotetaan mm. siirtymävaiheen kustannusten vuoksi 0,2 prosenttiyksiköllä vuosina 2023—2029. Rahoitusta korotetaan niin ikään indeksillä, jossa otetaan huomioon yleisen ansiotason, kuluttajahintojen ja sosiaaliturvamaksun muutokset.

Vuoden 2023 rahoitus oli alimittainen. Se perustui kuntien vuoden 2022 talousarviotietoihin, jotka olivat noin 0,7 mrd. euroa alemmat kuin sittemmin valmistuneet tilinpäätöstiedot, minkä lisäksi kustannustason nousu on ylittänyt syksyllä 2022 ennustetun. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hyvinvointialueiden yhteenlaskettu alijäämä voisi olla noin miljardi euroa vuoden 2023 tilinpäätösennusteiden perusteella.

Yleiskatteisen rahoituksen taso tarkistetaan rahoituslain mukaan jälkikäteen kahden vuoden viiveellä vastaamaan koko maan tasolla toteutuneita kustannuksia. Vuoden 2025 jälkikäteistarkistus tulee näin ollen lisäämään hyvinvointialueiden rahoitusta, ja tähän hallitus on julkisen talouden suunnitelmassa varautunut ns. kehysvarauksella. Myös vuosien 2026 ja 2027 jälkikäteistarkistuksiin on tehty kehysvaraukset. Vuodesta 2026 alkaen jälkikäteistarkistuksessa on lisäksi tarkoitus ottaa huomioon hallitusohjelman mukaisesti portaittain nouseva alueiden omavastuu.

Hallitusohjelmassa hyvinvointialueiden omille toimille on arvioitu 0,9 mrd. euron säästöpotentiaali vuoden 2027 tasolla. Kukin alue on itsenäisesti linjaamassa uudistamis- ja sopeutuskeinoistaan eikä näiden toimien vaikutuksia ole huomioitu julkisen talouden suunnitelmassa. Säästöt realisoituvat hyvinvointialueiden yleiskatteiseen rahoitukseen jälkikäteistarkistuksen perusteella. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat tuoneet esille sen, että tämän säästökokonaisuuden toteutumiseen liittyy epävarmuutta. Valiokunta toteaa, että hyvinvointialueilla on kuitenkin velvoite kattaa taseeseen kertyneet alijäämät enintään kahden vuoden kuluessa tilinpäätöksen vah-

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

vistamista seuraavan vuoden alusta lukien, mikä luo tehokkaan kannustimen muutosohjelmien valmistelemiseksi, jotta toimintaa saadaan tehostettua ja säästöjä haettua.

Valiokunnan tietoon on tuotu se, että alijäämän kattamisen vaatimus on osalle alueista haasteellinen mm. alkuperäisen siirtolaskelman alimittaisen rahoituksen takia, mikä voi johtaa myös lyhytnäköisiin sopeutusratkaisuihin sekä alueiden ja niiden tuottamien palveluiden eriytymiseen. On myös esitetty toive kattamisvelvollisuuden keventämisestä ensimmäisten 1—2 vuoden osalta. Valiokunta toteaa, että tilanne on hyvinvointialueittain vaihteleva ja painottaa, että hyvinvointialueiden budjettirajoitteiden ja alijäämän kattamista koskevien sääntöjen tulee olla järkevään taloudenpitoon kannustavat.

Valiokunta pitää hyvinvointialueiden toiminnan tehostamista, vaikuttavuuden lisäämistä ja hyvinvointialueiden muutosohjelmia ensiarvoisen tärkeinä kustannusten kasvun hillitsemiseksi ja myös henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi. Toimien toteuttaminen edellyttää valtion hyvinvointialueisiin kohdistaman ohjauksen onnistumista — tavoiteasetannan ja ohjauksen tulee olla selkeää ja kunnianhimoista eikä budjettirajoite saa muodostua ns. pehmeäksi. Ohjauksessa tulee myös kiinnittää huomiota pitkäjänteiseen uudistamiseen lyhytnäköisten muutosten sijaan.

Valiokunta on tyytyväinen hallituksen esittämään yleislinjaan, jonka mukaan hyvinvointialueiden rahoitusmalliin ei tehdä toiminnan ensimmäisille vuosille merkittäviä muutoksia, indeksikoroituksista ei leikata, ja tehtäviä sekä velvoitteita kevennetään lisäämisen sijaan. Vuoden 2024 tasolla hallituksen toimet keventävät hyvinvointialueiden tehtäviä noin 130 milj. eurolla kevään 2023 tekniseen julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna. Tämä vastaa noin kolmanneksen vähennystä siitä tehtävien ja velvoitteiden taakasta, jonka edellinen hallitus oli hyvinvointialueille vuodelle 2024 säätänyt. Esimerkiksi ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoidon hoivahenkilöstön vähimmäismitoituksen 0,7-tason voimaantuloa myöhennetään ja vammaispalvelulakia tarkennetaan.

Tehtävämuutosten kustannukset kompensoidaan hyvinvointialueille täysimääräisesti. Tästä huolimatta valiokunta pitää tärkeinä hallituksen linjauksia siitä, ettei hyvinvointialueiden velvoitteita kiristetä mm. henkilöstön saatavuuden haasteet huomioon ottaen. Tämä antaa alueille enemmän mahdollisuuksia joustavaan ja kustannustehokkaaseen toimintaan palvelutarpeeseen vastaamiseksi. On tärkeää arvioida myös muita sääntelyn keventämisen mahdollisuuksia mm. teknologian ja digitalisaation hyödyntämiseksi sekä tehokkaan työajan mahdollistamiseksi.

Julkisen talouden suunnitelmassa tulee hyvinvointialuelain mukaan arvioida hyvinvointialueiden rahoituksen riittävyttä niiden tehtävien hoitamiseen kokonaisuutena ja hyvinvointialueittain. Tätä tarkastelua on tehty koko maan tasolla painelaskelmaan perustuen ja aluekohtaisesti talousarviotietojen ja tilinpäätösennusteiden pohjalta. Aluekohtaista tietoa syvennetään tulevissa julkisen talouden suunnitelmissa, kun alueiden toiminnasta ja taloudesta on saatavilla enemmän vertailukelpoista ja luotettavaa tietoa. Valiokunta korostaa luotettavan ja kattavan vertailutiedon sekä tiedolla johtamisen merkitystä ja painottaa tietopohjan ja tilastoinnin kehittämistä niin, että alueilla ja alueista on käytettävissään ajantasainen ja vertailukelpoinen tieto mm. palveluiden tarpeesta, saatavuudesta sekä palveluiden kustannuksista ja vaikuttavuudesta.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

Kuntatalous

Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen myötä väestön ikääntymisen tuoma menojen kasvupaine väistyy kuntataloudesta. Tästä huolimatta kehyskaudella kuntataloudessa vallitsee tulojen ja menojen epätasapaino. Kunnilla on tehtäväkentän supistumisen myötä vähemmän menosopeutuksen mahdollisuuksia, mikä lisää painetta veroprosenttien korotuksiin. Kunnat ovat myös keskenään hyvin erilaisessa lähtötilanteessa ja kuntatalouden eriytyminen näkyy entistä selkeämmin.

Kuntien taloudessa painottuvat nyt aiempaa voimakkaammin sivistystoimen kustannukset. Kuntatalouteen kohdistuu myös merkittävä muutos, kun TE-palvelut siirretään kuntien vastuulle ja kuntien rahoitusvastuuta työttömyysturvasta lisätään, mikä kasvattaa kuntien valtionosuutta noin 900 milj. eurolla vuodesta 2025 lukien. Jatkossa työllisyyskehityksellä on aiempaa suurempi vaikutus kuntien talouteen. Valiokunta pitää hyvänä sitä, että hallitus on linjannut kuntien rahoituksen ja valtionosuusjärjestelmän uudistamisesta vastaamaan kuntien uutta roolia sekä sote- ja TE-palveluiden uudistusten jälkeistä tilannetta.

Kuntien käyttötalouden valtionapuihin osoitetaan kaikkiaan noin 5,1 mrd. euroa vuonna 2024. Laskennalliset valtionosuudet ovat noin 3,7 mrd. euroa, josta kunnan peruspalveluiden valtionosuus on noin 2,46 mrd. euroa. Kuntatalouteen kohdistuu vaalikauden ajan ns. indeksijarru, jolloin valtionosuuteen tehdään indeksikorotuksen 1 prosenttiyksikön korotusta vastaava säästö. Kaikkiaan hallituksen toimien vaikutus kuntatalouteen on kuitenkin suhteellisen neutraali, joskin sosiaaliturvaetuuksien laajojen muutosten kuntatalousvaikutuksiin liittyy epävarmuutta.

Hallitus on sitoutunut kompensoimaan kunnille asetettavat uudet ja laajentuvat tehtävät rahoittamalla ne täysimääräisesti tai purkamalla muita velvoitteita. Valiokunta pitää tärkeänä sitä, että tehtävämuutokset katetaan täysimääräisesti ja pitää hyvänä sitä, että hallitus on linjannut kiinnittävänsä valtionosuustehtävissä huomiota realistiseen arviointiin ja henkilöstövaikutuksiin.

Kestävä kehitys

Julkisen talouden suunnitelmassa hiilineutraaliuteen liittyviä tavoitteita edistetään yhteensä noin 2,3 mrd. eurolla vuonna 2024 ja summa alenee noin 1,6 mrd. euroon vuoteen 2027 mennessä. Vuoden 2024 tasoa korottaa Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelman mukaiset vuonna 2026 päättyvät määrärahat sekä varautumisen ministerityöryhmän kevään 2022 linjausten pohjalta tehdyt päätökset energiaomavaraisuutta ja huoltovarmuutta vahvistavasta toimenpidekokonaisuudesta. Rahoitusta puolestaan alentavat hallitusohjelmassa sovitut julkisen talouden sopeuttamistoimet, jotka vähentävät mm. uusiutuvan energian tuotantotukea.

Valiokunta pitää tärkeänä kestävään kehitykseen osoitettavia määrärahoja ja korostaa tehokkaiden toimenpiteiden valintaa tavoiteltaessa hiilineutraalisuutta, luonnon monimuotoisuuden vahvistamista ja luontokadon torjumista hallitusohjelman mukaisesti. Ilmastovuosikertomuksen (K 17/2023 vp) perusteella päästövähennystahti on linjassa ilmastolain vuoden 2030 päästövähennystavoitteen kanssa. Tärkeää on kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota maankäyttösektorin ilmastotoimiin EU:n LULUCF-asetuksen mukaisten tavoitteiden täyttämiseksi ja arvioida laajasti käytettävissä olevaa keinovalikoimaa kustannustehokkuuden näkökulmasta. Hallitusohjelman

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

mukaisesti oleellista on myös valmistella uusi energia- ja ilmastostrategia, jonka keskeisenä osana on teollisuuden energiasiirtymän ja investointien edistäminen.

Valtion taloudelliset vastuut ja riskit

Valtion vastuiden suurimmat osa-alueet ovat valtionvelka (151 mrd. euroa vuoden 2023 lopussa), eläkevastuut (97 mrd. euroa vuonna 2022) sekä valtiontakaukset ja -takuut (68,5 mrd. euroa vuonna 2022). Suurin kasvu viimeisten 10 vuoden aikana on tapahtunut valtionvelan sekä valtiontakauksien ja -takuiden määrässä. Myös Finnveraan ja valtion rahastoihin liittyvien takausten kanta on ollut pitkään kasvu-uralla. Valtiolla voi syntyä niin ikään vastuuta esimerkiksi yhteiskunnan toimintojen jatkuvuuden turvaamisesta.

Valiokunta on erittäin huolissaan valtion taloudellisten vastuiden kasvusta ja etenkin valtion velan ja korkokulujen voimakkaasta noususta. Valiokunta pitää tästäkin näkökulmasta välttämättömänä julkisen talouden tasapainottamiseen tähtäävien toimien ripeää toteuttamista. Pelkästään korkokulujen arvioidaan olevan 3,2 mrd. euroa vuonna 2024 ja nousevan 3,7 mrd. euroon vuonna 2027. Lisäksi valtion vastuiden realisoitumisesta aiheutuvat kustannukset voivat aiheuttaa merkittävän lisärasituksen kansantaloudelle. Valtiota sitovia taloudellisia päätöksiä, vastuiden hallinnointia sekä riskienhallintaa tulee siten seurata ja arvioida huolellisesti. Tärkeää on myös arvioida aktiivisesti lainanoton pohjana olevan korkoriskistrategian ajantasaisuutta.

Valiokunta kiinnittää lisäksi huomiota siihen, että velkaantumiskehitys riippuu ratkaisevasti talouskasvun vauhdin ja julkisen velan koron erotuksesta. Kun velan korkotaso määräytyy pitkälti kansainvälisen korkotason perusteella, korostaa myös tämä edellä mainittujen tuottavuutta ja talouden kasvua edistävien toimien tärkeää merkitystä.

Muita hallinnonalakohtaisia havaintoja

Valiokunta viittaa muiden hallinnonalakohtaisten havaintojen osalta erikoisvaliokunnilta saamiinsa lausuntoihin ja kiinnittää niihin tarkempaa huomiota tulevassa vuotta 2024 koskevassa budjettimietinnössään.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Valtiovarainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS 1/2023 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa selonteon johdosta.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp

Helsingissä 14.11.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Saara Hyrkkö vihr
jäsen Otto Andersson r
jäsen Markku Eestilä kok
jäsen Seppo Eskelinen sd
jäsen Timo Heinonen kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Jari Koskela ps
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Joonas Räsänen sd
jäsen Hanna Sarkkinen vas
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Sami Savio ps
jäsen Ville Valkonen kok
jäsen Pia Viitanen sd
jäsen Timo Vornanen ps (osittain)
jäsen Ville Vähämäki ps
varajäsen Hannu Hoskonen kesk (osittain)
varajäsen Eeva Kalli kesk
varajäsen Minja Koskela vas (osittain)
varajäsen Krista Mikkonen vihr (osittain)
varajäsen Jari Ronkainen ps (osittain)
varajäsen Ville Väyrynen kok

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Mari Nuutila
valiokuntaneuvos Jonna Berghäll

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 1

Vastalause 1 /sd

Perustelut

Talouden näkymä on haastava. Keskuspankkien toimet inflaation hillitsemiseksi ovat nostaneet korkotasoa nopeasti. Suomen kaltaiseen pieneen avoimeen talouteen vaikuttavat myös kansainväliset suhdanteet voimakkaasti. Tässä tilanteessa hidastuva kasvu uhkaa hallituksen sopeutustavoitteita lyhyellä aikavälillä. Samalla kunnianhimon talouspolitiikka uhkaa heikentää pidemmän aikavälin kasvuedellytyksiä, joiden varassa yhteinen hyvinvointi ja julkisen talouden kestävyys pitkällä tähtäimellä lopulta on.

Vaikka suhdannepoliittisesti finanssipolitiikan viritystä voidaan pitää suunnilleen oikeana, on sopeutustoimien kohdentumisella merkitystä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

Jos talouspolitiikan keskeisimmäksi tavoitteeksi asetetaan kasvun luomisen sijasta julkisen talouden vahvistaminen leikkaamalla suhdanneriskeistä välittämättä, on suuri varaa, ettei saavuteta kumpaakaan. Hidastuva kasvu syö leikkausten vaikutukset, ja puuttuvat kasvupanostukset kostaavat pysyvästi hidastuvana kasvuna.

Kuten valiokunnan mietinnössä todetaan: *Suomen talouden rakenteellisia ongelmia ovat heikko tuottavuuden kasvu ja vähäiset tuotannolliset investoinnit. Tuottavuuskasvua hidastaa mm. tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan verrattain vähäinen määrä ja muita kehittyneitä teollisuusmaita alemmalle tasolle jäänyt nuorten koulutusaste. Vaikka työllisyysaste on viime vuosina noussut merkittävästi, työttömyysaste on kuitenkin edelleen korkea, ja osaavasta työvoimasta on pulaa. Valtiovarainministeriö ennustaa työllisyysasteen nousevan kehyskaudella 73,8 prosentista 75,2 prosenttiin.*

Tässä kiteytyy julkisen talouden suunnitelman yksi keskeinen haaste. Hallitus sai edelliseltä kaudelta perinnöksi TKI-paketin, joka on yksi kasvun keskeisistä mahdollistajista. Hallituksen jakkarasta puuttuvat kuitenkin ne kaksi muuta jalkaa. Määrätietoiset toimet koulutusasteen laskun pysäyttämiseksi ja laajat toimet työvoiman saatavuuden parantamiseksi. Erityisesti työperäisen maahanmuuton edistämiseen tähtäävät toimet ovat auttamattoman kunnianhimmottomia ja riittämättömiä Suomen väestön ikääntyminen huomioiden. Hallituksen suunnitelma työvoimapulan ratkaisemiseksi sosiaaliturvaa leikkaamalla on väestörakenne ja nykyinen työllisyysaste huomioiden epärealistinen.

Osa toimenpiteistä, kuten osasaikaisen työn kannustimien heikentäminen, voi erityisesti hidastuvan kasvun oloissa osoittautua virheeksi. Hallituksen tarkoitus on ohjata mahdollisimman moni kokopäiväiseen työhön, elämäntilanteesta riippumatta. Kuitenkin tämänkin tavoitteen toteutuminen riippuu ihmisten omien valintojen lisäksi myös siitä, paljonko kokoaikaista työtä on tarjolla, kuten monet taloustieteilijät ovat huomauttaneet.

Työmarkkinalainsäädäntöön hallitus on tuomassa ison paketin työntekijäpuolen asemaa heikentäviä uudistuksia. Näillä uudistuksilla ei valtiovarainministeriön mukaan ole kasvua tai työllis-

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 1

syyttä edistäviä vaikutuksia. Ainoa varma vaikutus on lisääntyvä epävakaus työmarkkinoilla, joka voi vaikuttaa negatiivisesti kasvuun sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

Hallituksen veropolitiikka on häkellyttävän kunnianhimoitonta ja niukkaa. Pahinta kuitenkin on suuri ristiriita hallituksen julkilausuttujen tavoitteiden kanssa. Vaikka hallitus sanoo pitävänsä kiinni Suomen ilmastotavoitteista, ei ympäristön kolmoiskriisiä veropolitiikassa huomioida. Päinvastoin hallitus tekee aktiivisia toimenpiteitä, jotka heikentävät Suomen edellytyksiä täyttää päästövähennysvelvoitteensa taakanjakosektorilla. Omituista on myös se, miten julkisen talouden tasapainottamisen ulkopuolelle rajataan ylimmät tuloluokat, jotka päinvastoin saavat suorasti ja välillisesti veroetuja. Sopeutuksen maksavat kokonaisuudessaan pienituloisimmat ja keskituloiset.

Seuraavan neljän vuoden aikana Suomen kokonaisveroaste on laskemassa jyrkästi ja vaalikauden lopussa veroaste painuu yhtä matalalle tasolle kuin vuonna 1987. Kokonaisveroasteen laskeva trendi pahentaa kestävyysvajeen ongelmaa, sillä vuodesta 2022 vuoteen 2027 mennessä kokonaisveroasteen arvioidaan laskevan yhteensä n. 2,9 prosenttia, mikä vastaa vuoden 2027 arvioidussa bruttokansantuotteessa noin 9,5 mrd. euroa. Vaikka hallitus ei pyrkisi nostamaan kokonaisveroastetta, tulisi kokonaisveroasteen laskua vähintään pyrkiä hidastamaan ja käyttäen sen tuomat lisätulot julkisen talouden tasapainottamiseen.

Ohjaus- ja sopeutuskeinona verotus jää kuitenkin julkisen talouden suunnitelmassa lähes kokonaan pöydälle.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus korjaa julkisen talouden suunnitelmaansa siten että taakka julkisen talouden välttämättömästä sopeutuksesta jakaantuu tasaisemmin väestöryhmien kesken. Myös verotusta tulee käyttää yhtenä keinona sopeuttaa julkista taloutta ja pienentää valtionhallinnon alijäämiä.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hyvinvointialueille myönnetään lisääaikaa alijäämän kattamiseen ja kiirehtii hallitusta tuomaan lainmuutoksen käsittelyyn viipymättä.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu esittämistään noin 1,4 mrd. euron sosiaali- ja terveyspalveluiden leikkauksista.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa hyvinvointialueille työrauhan ja varaa riittävän rahoituksen sote-palveluiden järjestämiseen.*

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 1

- 5. Eduskunta edellyttää, että hallitus palaa noudattamaan Liikenne12-parlamentaarisen ryhmän linjaamaa toimintamallia liikennepolitiikassaan.*
- 6. Eduskunta edellyttää, että kasvun aineksia tulee vahvistaa toimenpiteillä, jotka lisäävät investointeja, työperäistä maahanmuuttoa ja määrätietoisilla toimilla nuorten koulutustason laskun pysäyttämiseksi.*
- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus laatii toimenpideohjelman nuorten hyvinvoinnin ja tulevaisuusukon palauttamiseksi ja luopuu erityisesti nuorten asemaa heikentävistä leikkauksistaan eikä lisää lapsiperheköyhyyttä.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että hallitus vahvistaa toimenpiteitään rakennusalan romahduksen pysäyttämiseksi ja riittävän asuntotuotantokapasiteetin varmistamiseksi.*
- 9. Eduskunta edellyttää, että hallitus osoittaa riittävän rahoituksen Rajavartiolaitokselle sekä kiinnittää huomioita sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden henkilöstön hyvinvointiin ja jaksamiseen.*
- 10. Eduskunta edellyttää, että Suomi pitää kiinni ilmastositoumuksistaan ja hillitsee luontokatoa määrätietoisella toimenpideohjelmalla*

Helsingissä 14.11.2023

Joona Räsänen sd
Seppo Eskelinen sd
Pia Viitanen sd
Aki Lindén sd

**Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 2**

Vastalause 2 /kesk

Perustelut

Suomen talous ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus on saatava kestäväille pohjalle

Hallituksen tavoitteena on vakauttaa velkasuhde ja kääntää se pidemmällä aikavälillä pysyvämmin alenevalle uralle, lopulta muiden Pohjoismaiden tasolle. Ohjelmansa mukaisesti hallitus tavoittelee, että julkisen talouden rahoitusasema kohenee siten, että julkisen talouden alijäämä on korkeintaan -1 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen vaalikauden aikana eli vuoteen 2027 mennessä.

Tavoitteen saavuttamiseksi hallitus sitoutuu vaalikauden aikana vahvistamaan julkista taloutta pysyvästi toimenpidekokonaisuudella, joka vahvistaa julkista taloutta nettomääräisesti 6 mrd. euroa vuoden 2027 tasolla.

Keskusta jakaa hallituksen näkemyksen siitä, että julkisen talouden vahvistaminen on välttämättöntä. Suomen talous ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoitus on saatava kestäväille pohjalle, jotta Suomi olisi varautunut tuleviin kriiseihin ja kestäisi ikääntyvän väestön luoman menopaineen.

Valtiovarainministeriön ennen eduskuntavaaleja esittämän arvion mukaan tasapainotustarve vuoteen 2030 mennessä on 9 mrd. euroa.

Keskustan näkemyksen mukaan vaalikauden 2023—2027 tasapainotustavoitteen tulee olla 4,5—5,5 mrd. euron haarukassa. Hallituksesta poiketen keskusta jakaa tavoitteen kolmeen kokonaisuuteen:

- Menoleikkauksilla 2,5—3 mrd. euroa
- Työllisyyttä ja talouskasvua vahvistamalla 1,5 mrd. euroa
- Verotuksella 0,5—1 mrd. euroa.

Jäljelle jäävät 3,5—4,5 mrd. euroa tulisi kattaa puolestaan seuraavalla vaalikaudella 2027—2031.

Kokonaisuudessaan keskusta tekisi hieman vähemmän leikkauksia kuin hallitus, jotta ne voidaan kohdistaa kohtuullisemmalla ja oikeudenmukaisemmalla tavalla.

Toisaalta keskusta käyttäisi maltillista verosopeutusta keinovalikoiman yhtenä osana, eikä ainaakaan keventäisi veroja velaksi, kuten hallitus tekee. Verojen alentamista velaksi voi pitää fiskaalisesti ryhdittömänä ja vastuuttomana, kun valtiontalouden alijäämän arvioidaan ensi vuonna olevan 11,5 mrd. euroa.

Julkisessa keskustelussa on jäänyt vähäiselle huomiolle, että hallituksen kategorinen kieltäytyminen ottamasta työkaluvalikoimaansa verosopeutusta, on johtamassa siihen, että Suomen kokonaisveroaste laskee merkittävästi vaalikauden aikana.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp Vastalause 2

Veroaste oli 43 prosenttia vuonna 2022 ja valtiovarainministeriö arvioi sen laskevan noin 40 prosenttiin vuoteen 2027 mennessä. Veroasteen aleneminen johtuu mm. fossiilisten polttoaineiden ohjausvaikutuksen toimivuudesta. Vuoden 2027 tasolla veroasteen lasku tarkoittaa jo noin 9 mrd. euroa pienempää verokertymää kuin mikä se laskennallisesti olisi vuoden 2022 veroasteella.

Suomen verotus on kuitenkin verrattain kireää ja sen vuoksi veroja ei voi määräänsä enempää korottaa hallituksen päätöksin ilman talouskasvun edellytysten menettämistä. Veropolitiikan on oltava vakaata ja ennakoitavaa.

Hallituksen arvovalinta jättää verosopeutus kokonaan käyttämättä tarkoittaa kuitenkin sitä, että sopeutuspaine on raju monissa sosiaaliturvaetuksissa. Kaiken kukkuraksi hallitus on samanaikaisesti antamassa suurituloisimmille tuntuvaan täsmäkohdennetun veronalennuksen korottamalla solidaarisuusveron alarajaa 150 000 euroon. Tämä osoittaa, että hallituksella ei ole oikeudentuntoa toiminnassaan.

Keskusta on valmis maltillisiin veronkorotuksiin osana julkisen talouden tasapainottamisen kokonaisuutta. Esimerkiksi sähköautoilijoiden tulisi osallistua verojen kautta liikenneinfran ja muun yhteiskunnan kustannuksiin nykyistä enemmän. Myös tupakkaveron kaltaisia veroja voidaan korottaa ja toisaalta jättää tekemättä esimerkiksi olutveron keventäminen.

Keskeisin ero menosäästöissä keskustan ja hallituksen välillä on suhtautumisessa hyvinvointialueiden tilanteeseen. Tuntuvasti alijäämäiset hyvinvointialueet tarvitsevat lisäaikaa taloutensa tasapainottamiseen. Hallituksen leikkauslinja on johtamassa äkkivänköön lähi- ja peruspalveluiden karsimiseen eri puolilla Suomea. Alijäämän kattamisaikaa tulee pidentää hyvinvointialueiden käynnistymisvaiheessa kahdesta vuodesta neljään vuoteen, kuten keskusta on esittänyt.

Keskustan näkemyksen mukaan hyvinvointialueiden tehtäviä ja velvoitteita voidaan keventää, kuten hallitus onkin esittänyt, mutta keskusta antaisi hyvinvointialueiden pitää näihin kaavaillun rahoituksen, jotta hyvinvointialueilla olisi edellytys talouden tasapainotukseen ilman kohtuuttomia säästöpäätöksiä. Keskusta harkitsee erikseen suhtautumisensa kuhunkin tehtäviä ja velvoitteita keventävään toimenpiteeseen, kun toimien valmistelu etenee.

Lisäksi keskusta jättäisi tekemättä hallituksen säästötoimet, jotka on kohdennettu erityisesti lapsiperheille, kuten työttömyysturvan lapsikorotusten poistamisen. Keskusta ei ymmärrä, että miksi tässä väestötilanteessa hallitus on päättänyt kohdentaa leikkauksia lapsiperheille, jotka ovat muutoinkin kovilla muun muassa asuntolainojen korkomenojen sekä hintojen yleisen kallistumisen vuoksi.

Hallituksen neljän miljardin euron säästölistan uskottavuus on osin kyseenalainen, koska hallitus ei ole osoittanut millä se mittaa ja todentaa, onko sen suurin yksittäinen säästökohde eli hyvinvointialueiden omien toimien varaan lasketut lähes 900 milj. euron säästöt toteutumassa. Tämä muodostaa myös eduskunnan kannalta hankalan tilanteen, koska kunnollista lähtötasotietoa ja mittaria tämän tavoitteen seuraamiselle ei ole osoitettu. Hallitusohjelman perusteella muodostuu ristiriitainen kuva siitä, mikä ylipäätensä on se perusura, johon hallitus aikoo peilata hyvinvointialueiden omia toimia ja miten nämä toimenpiteiden vaikutukset realisoituvat vuoteen 2027 mennessä julkiseen talouteen.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 2

Hallituksen tavoite 2 mrd. euron hyödyistä julkiseen talouteen työllisyyttä vahvistavilla toimenpiteillä on kunnianhimoinen ja perusteltu. Asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin käynyt ilmi, että vaikka toimenpiteen taustalla on uskottavat valtiovarainministeriön vaikutusarviot, niin niissä oletetaan syntyvän työllisyyden olevan likimain kokoaikaista. Tämä on haastava oletamus ottaen huomioon, että työn ulkopuolella olevan väestön työkyky ja mahdollisuudet esimerkiksi perhetilanteen vuoksi voivat poiketa töissä jo olevista. Työllisyysaste on viimeisen kahdeksan vuoden aikana jo noussut reippaasti suomessa.

Muiden Pohjoismaiden korkeampi työllisyysaste perustuu osa-aikaisen työn suurempaan osuuteen, mutta hallitus on tekemässä toimenpiteitä, jotka vievät osa-aikatyöltä kannusteita, kuten poistaa työttömyysturvan suojaosan. Työikäistä kohden Suomessa tehdään jo Pohjoismaiden kärkeä oleva määrä tunteja. Hallituksen työllisyystoimien vaikutuksia työllisyyteen on tämän vuoksi seurattava vaalikauden aikana tarkoin, eikä yksinomaan luottaa ennakkoon tehtyihin vaikutusarvioihin.

Hallituksen taloustavoitteilta uhkaa murentua perusta - Suomi tarvitsee tuottavuus- ja talouskasvua

Julkisen talouden tervehdyttäminen edellyttää työmarkkinoiden uudistamisen sekä sopeuttamisen lisäksi myös talouskasvun edellytysten vahvistamista.

Valtiovarainministeriön taloudellisessa katsauksessa (syksy 2023) todetaan, että julkisen talouden tilanne on heikentynyt verrattuna suhteessa alkukesästä 2023 arvioituun, joten hallituksen toimet eivät kohenna julkista taloutta odotetun mukaisesti. Velkasuhde kuitenkin vakiintuu hetkellisesti vaalikauden aikana, joskin korkeammalle tasolle kuin vielä kesällä 2023 arvioitiin. Valtiovarainministerin arvion mukaan julkisen talouden rahoitusasema jäisi vaalikauden lopulla asetusta tavoitteesta.

Valtiovarainministeriö kertoo kaunissanaisesti asian, sillä ennusteen mukaan julkisen talouden alijäämä on peräti -2,8 prosenttia vielä vuonna 2027. Ollaan kaukana hallituksen tavoittelemasta yhdestä prosentista. Vuosien 2024—2026 ajan rikottaisiin jopa EU:n perussopimuksen mukaista enintään 3 prosentin alijäämäsääntöä julkisessa taloudessa.

Hallituksen tavoitteen vastaisesti julkisyhteisöjen bruttovelka suhteessa BKT:hen jatkaisi myös kasvuaan vuoden 2023 arvioidusta 74,2 prosentin tasosta aina 81,6 prosenttiin vuoteen 2027 mennessä. Edes velkasuhteen kasvua ei siis välttämättä saada pysähtymään. Kaikki hallitusohjelman mukaiset toimenpiteet eivät kuitenkaan vielä näy talousennusteessa.

Hallituksen tavoite on kuitenkin muuta kuin mitä pääministeripuolue Kokoomus suomalaisille ennen vaaleja lupasi. Sanottiin, että nyt on oikea aika lopettaa velaksi eläminen. Vaalien jälkeisessä todellisuudessa hallituksen ensimmäisessä julkisen talouden suunnitelmassa kaavaillaan pääministeri Orpon hallituskauden aikana ennätysmäistä, lähes 50 miljardin euron lisävelkaa valtiolle. Ilman, että näköpiirissä on edes viime vaalikauden kaltaisia koronamenoja sekä koronasta johtuvaa verotulojen supistumista. Velkalaivan kääntymisen sijaan laiva uhkaa upota ylipainosta. Toisaalta vielä kauemmaksi toteutumisesta ovat jäämässä toisen päähallituspuolueen lupauk-

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 2

set edullisesta bensasta ja dieselistä, joista ei ole eduskuntavaalien jälkeen ollut tankilla tietoa-kaan.

Ensi vuonna valtiontalouden velkaantumistahti on kiihtymässä kuluvasta vuodesta. Suomen kannalta olisi tärkeää, että hallitus saisi toimeenpantua kasvuperustaa vahvistavia työmarkkinauudistuksia, jotka tähtäävät 100 000 lisätyölliseen. Hallitukselta olisi viisautta arvioida uudistuksia niiden merkittävyyden kannalta.

Nyt riskinä on, että työmarkkinoilla ajaudutaan vakavaan konfliktiin, kun hallitus pyrkii muuttamaan lainsäädäntöä monesta eri kohdasta, vaikka kaikille muutoksille, kuten ensimmäisen päivän sairauspoissaoloa koskevalle kysymykselle, ei ole edes tunnistettu merkittäviä työllisyysvaihtokuituksia.

Hallituksen olisi syytä arvioida työelämän keittämistarpeita vahvemmin myös työntekijöiden näkökulmasta. Esimerkiksi paikallisen sopimisen aito lisääminen edellyttää luottamuksen vahvistamista ja tällöin myös työntekijöiden on nykyistä paremmin kyettävä tuntemaan ja ymmärtämään yrityksen taloudellinen tilanne ja näkymät.

Keskusta tukee hallituksen linjaa kasvattaa tutkimus- ja kehittämistoiminnan panostuksia määrätietoisesti edellisellä vaalikaudella parlamentaarisesti eduskuntapuolueiden kesken sovitun mukaisesti. Samoin hallituksen linja luvituksen sujuvoittamisesta on oikea. TKI-toiminnan vaikuttavuutta tulee lisätä ja tukien on kohdistuttava laajasti koko Suomeen. Tämä edellyttää, että yritysten ja korkeakoulujen yhteistyö on tiivistä kaikkialla Suomessa. T&K-toimintaan satsaaminen yksinään ei kuitenkaan riitä, jollei hallitus samanaikaisesti varmista sitä, että osaava työvoimaa on saatavilla.

Työmarkkinoita on uudistettava toimivammaksi esimerkiksi paikallista sopimista lisäämällä ja työttömyysturvaa uudistamalla. Hallituksen tavoite 100 000 lisätyöllisestä on oikea, mutta ei yksinään riitä, vaan myös työperäistä maahanmuuttoa tarvitaan.

Useissa asiantuntijalausunnoissa korostetaan työperäisen maahanmuuton kriittistä merkitystä kasvunäkymille. Suomen realiteetti on, että oma työikäinen väestömme on vähentymässä ja ilman uutta lisätyövoimaa kasvunäkymät jäävät väjäämättä liian heikoiksi.

Hallituksen politiikan yksi akilleenkantapäähän onkin nuiva suhtautuminen työperäiseen maahanmuuttoon. Esimerkiksi hallituksen kaavailema ns. kolmen kuukauden sääntö työperäisten maahanmuuttajien poistamiseksi Suomesta, jollei päättyvän työn tilalle löydy sinä aikana työtä, on jo nyt vaikeuttamassa ulkomaisten osaajien houkuttelua Suomeen, koska hallituksen toiminta lisää epävarmuutta.

Samanaikaisesti työperäiseen maahanmuuttoon tehtävien kiristysten kanssa, on hallitus lakkauttamassa kokonaan aikuiskoulutustuen. Tämä vaikeuttaa entisestään osaavan työvoiman saamista.

Hallituksen käyttämä ensi vuoden kasvuarvio on positiivisempi kuin muiden talousennusteita tekevien tahojen. Suomen kannalta olisi tietysti hyväksi, jos hallituksen ennustama edes reilun prosentin talouskasvu toteutuisi, mutta on mahdollista, että tästäkin jäädyään.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 2

Samanaikaisesti viestit ja tilastot elinkeinoelämästä ja työmarkkinoilta osoittavat, että Suomen talous on ajautumassa taantumaan. Erityisesti rakennusalan suhdannetilanteesta on muodostumassa poikkeuksellisen vakava. Konkurssien määrä, lomautukset ja työttömyys ovat kasvussa. Rakennusalan lisäksi myös teollisuuden suhdannetilanne on heikentymässä. Uudet tilaukset ovat olleet laskusuuntaisia jo pidempään. Rakennusalan ja vientiteollisuuden haasteet voivat heijastua myös kotimarkkinoiden palvelualaan viiveellä.

Tilastokeskuksen 14.11.2023 julkaisemien ennakkotilastojen perusteella Suomen talouskasvua kuvaava kausitasoitettu bruttokansantuote laski heinä-syyskuun vuosineljänneksellä 0,9 prosenttia verrattuna edelliseen vuosineljännekseen. Lasku on suurin yli kolmeen vuoteen.

Hallitus on tähän asti lähinnä seurannut sivusta tilanteen huononemista. Tyytynyt siirtämään eteenpäin hallitusohjelmien mukaisten rakennusalan koskevien säästöpäätösten toimeenpanoa. Hallitus on ottamassa toimeentuloon tietoisesti riskin konkurssien määrän kasvusta sekä heikentyvästä työllisyystilanteesta, jolloin saamatta jäävät verotulot ja kasvavat sosiaaliturvamenukset voivat hallituksen säästöpäätöksistä huolimatta pahentaa entisestään alijäämää.

Keskusta on vuoden 2023 toisessa lisätalousarviossa esittänyt, että hallitus valmistelisi välittömästi suhdannepaketin tukemaan erityisesti rakennusalan työllisyyttä ja yritysten pystyessä pysymistä vaikeiden aikojen yli. Toimenpiteet kohdistuisivat kaikkialle Suomeen. Rakennusalan 300 milj. euron suhdannepaketti koostuisi viidestä nopeasti toteutettavasta elementistä, joita ovat perusväylänpidon ja yksityisteiden lisärahoitus, homekoulujen ja muiden kuntien kosteusvaurioiden rakennusten korjaaminen, taloyhtiöiden remonttiavustukset, laajakaistayhteyksien rakentaminen ja tuki öljylämmityksestä luopumiseen sekä äkillisen rakennemuutoksen tuen rahoituksen lisääminen, jotta tukea voidaan osoittaa muun muassa Pyhännän kaltaisille rakennusalan tilanteesta kärsiville paikkakunnille.

Vientiteollisuuden tukemiseksi ja kustannuskilpailukykyyn pysyväksi kohentamiseksi keskusta esittää ammattidieselin käyttöönottamista. Ammattidiesel olisi keino tulla vastaan raskaan liikenteen kuljetuskustannuksissa. Tämä auttaisi yritystoimintaa eri puolilla Suomea. Asiasta on lausuntokierrosta vaille valmis hallituksen esitysluonnos, joka ehdittiin edellisellä vaalikaudella valmistella tähän vaiheeseen saakka. Jostain syystä Orpon hallitus ei kuitenkaan ole ainakaan toistaiseksi tätä halunnut edistää.

Keskusta on myös syvästi huolissaan siitä, että hallituksen politiikka on johtamassa Suomen jakamiseen kahtia. Hallitus on unohtanut itäisen Suomen ja Pohjois-Suomen tarpeet, vaikka Venäjän hyökkäyssodan seuraukset tuntuvat vahvimmin juuri rajamaakunnissa. Keskusta on esittänyt, että hallitus valmistelelee yhdessä itäisen Suomen maakuntien sekä alueen yritysten, korkeakoulujen ja muiden toimijoiden kanssa 130 milj. euron toimenpidekokonaisuuden itäisen Suomen kasvunäkymien vahvistamiseksi. Lisäksi kohdistetaan 30 milj. euroa Pohjoisen ohjelman toteuttamiseen aloittamiseen alueen kasvunäkymien vahvistamiseksi.

Rahoituksen rakennusalan suhdannepakettiin sekä itäisen Suomen ja Pohjois-Suomen tarpeisiin Keskusta osoittaisi perumalla hallituksen kaavaileman kannattamattoman Turun tunnin juna Oy:n pääomittamisen.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 2

Keskusta esittelee yksityiskohtaisemmin vaihtoehtonsa hallituksen kahtia jakavalle ja repivälle politiikalle vuoden 2024 vaihtoehtobudjetin yhteydessä ja osoittaa, että hallituksen politiikalle on oikeudenmukaisempi ja vähemmän velkaa ottava vaihtoehto.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus kertoo, milloin on oikea aika lopettaa velaksi eläminen ja esittää suunnitelman, jolla se ohjelmansa mukaisesti toteuttaa tavoitteen siitä, että julkisen talouden alijäämä on enintään -1 prosentti suhteessa BKT:hen vuonna 2027.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu kansalaisten lähi- ja peruspalveluja uhkaavista hyvinvointialueiden säästöistä ja antaa hyvinvointialueille lisäaikaa talouden tasa-painottamiseen.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää miksi se on laskenut hallitusohjelman julkista taloutta vahvistaviin toimenpiteisiin lähes 900 milj. eurolla hyvinvointialueiden omia toimenpiteitä ja miten hallitus tulee seuraamaan tämän tavoitteen toteutumista ja toimimaan, jos tavoite ei ole toteutumassa.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että fiskaalisesti vastuuton verojen alentaminen velkaa ottamalla lopetetaan ja sen sijaan hallitus ottaa työkalupakkiinsa maltillisen verosopeutuksen osana julkisen talouden tervehdyttämistä.*
- 5. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin itäisen Suomen ja Pohjois-Suomen talousnäköymien vahvistamiseksi.*
- 6. Eduskunta edellyttää, että hallitus arvioi uudestaan erityisesti lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvien päällekkäisten säästötoimien yhteisvaikutuksia ja kohtuullistaa menosäästöjä.*
- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus varmistaa liikenteen korjausvelan kasvun pysäyttämisen.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että hallitus luopuu kannattamattoman Turun tunnin juna Oy:n pääomittamisesta.*
- 9. Eduskunta edellyttää, että hallitus toteuttaa viipymättä rakennusalan suhdannepaketin.*
- 10. Eduskunta edellyttää, että hallitus toteuttaa viipymättä suomalaisen teollisuuden kustannuskilpailukykyä kohentavan ammattidieselin.*

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 2

*11. Eduskunta edellyttää, että hallitus peruu työvoiman saatavuuden varmistamiseksi ai-
keensa vaikeuttaa työperäistä maahanmuuttoa muun muassa ottamalla käyttöön uudistuk-
sen, jossa Suomesta on poistuttava, jos henkilön työsuhde loppuu eikä hän ole kolmen kuu-
kauden kuluessa solminut uutta työsuhdetta.*

*12. Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää miten kansalaisten luottamusta demokrati-
aan voidaan vahvistaa tilanteessa, jossa hallituspuolueet eivät ole pitäneet muun muassa
polttoaineen hintaa ja valtion talouden velkaantumisen pysäyttämistä koskevia keskeisiä
vaalilupauksiansa.*

Helsingissä 14.11.2023

Markus Lohi kesk
Eeva Kalli kesk

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 3

Vastalause 3 /vihr

Perustelut

Yleistä

Vihreät tavoittelee taloutta, joka lisää luonnon ja ihmisten hyvinvointia, edistää yhdenvertaisuutta ja vähentää ympäristölle haitallista ylikulutusta. Vakaa julkinen talous varmistaa, että ihmisille tärkeät palvelut pystytään turvaamaan ja ihmiset voivat hyvin. Samalla julkisen talouden kestävyys vaatii, että kaikki taloudellinen toiminta tapahtuu ympäristön kantokyvyn rajoissa.

Suomen talous on kuitenkin suurten haasteiden edessä. Väestö ikääntyy, ekologiset kriisit kasvavat, valtiontalouden velka kasvaa ja geopoliittinen tilanne lisää epävarmuutta. Tarve talouden uudistumiselle on suuri.

Orpon hallitus kantaa perustellusti huolta julkisen talouden tasapainosta ja Suomen velkaantumistahdista. Hallituksen puheet eivät kuitenkaan kohtaa suunniteltujen toimien kanssa, sillä hallitus lisää Suomen velkataakkaa huomattavasti seuraavien vuosien aikana. Huolestuttava velkakehitys jatkuu siitä huolimatta, että erityisesti nuorille, lapsille ja heikommassa asemassa oleville kohdistetaan merkittäviä sopeutustoimenpiteitä. Kuten useissa asiantuntijalausunnoissa todetaan, Orpon hallituksen finanssipoliittisia tavoitteita ei tulla saavuttamaan hallituskauden aikana ilman uusia julkista taloutta ja talouskasvua kohentavia toimia.

Julkisen talouden kasvaneeseen velkaantumiseen on vaikuttanut niin viimeaikaiset kriisit, hidas talouskasvu kuin väestön ikääntyminen. Vaikka työllisyystilanne on ollut myönteinen, julkinen talous ei ole onnistunut kipuamaan ylijäämäiseksi. Suomi onkin saanut EU:lta moitteita julkisen talouden alijäämästä ja vakaus- ja kasvusopimusten ylittamisestä. Orpon hallituksen tarjoama ratkaisu kestävyysvajeeseen ei kuitenkaan vakuuta. Keinoja julkisen talouden tasapainottamiseksi olisi, mutta niihin ei haluta tarttua.

Samalla Orpon hallituksen ilmasto- ja luontopoliitikasta ei löydy ratkaisuja ympäristökriisien ratkaisemiseksi. Hallituksen linjalla Suomi ei tule saavuttamaan tavoitteitaan ilmastonmuutoksen hillinnässä ja luontokadon pysäyttämisessä. Tämä asettaa lisää kysymysmerkkejä myös julkisen talouden tavoitteiden saavuttamiselle.

Finanssipoliittikan linjat

Orpon hallitus on päättänyt olla kiristämättä kokonaisveroastetta. Kokonaisveroaste ei kuitenkaan pysy samana, vaan se laskee huomattavasti tulevien vuosien aikana. Julkisen talouden suunnitelman mukaan veroaste laskee vuoden 2023 41,7 prosentista 40 prosenttiin vuonna 2027. Vuonna 2022 kokonaisveroaste oli vielä 43 prosenttia.

Kokonaisveroasteen lasku tarkoittaa sitä, että hallitus ei onnistu hidastamaan julkisen talouden velkaantumista sillä tahdilla, kuin hallitusohjelman mukaan olisi voinut odottaa. VM:n ennusteen mukaan alijäämä kasvaa lähivuosina ja on vuonna 2027 2,8 prosenttia suhteessa BKT:hen.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 3

Hallitus taas tavoittelee alijäämän supistamista korkeintaan 1 prosenttiin BKT:sta. Velan suhde BKT:hen on ennusteen mukaan 74,2 prosenttia vuonna 2023 ja nousee 81,6 prosenttiin vuonna 2027.

Hallitus joutuu siis tekemään entistä rajumpia menoleikkauksia pitääkseen kiinni julkisen talouden vahvistamiseen liittyvistä tavoitteistaan. Kuten asiantuntijalausunnoissa on korostettu, joustavampi suhtautuminen verotukseen parantaisi hallituksen uskottavuutta julkisen talouden vahvistamisessa.

Veroasteen laskua perustellaan talouskasvulla. Myöskään tämä peruste ei kestä lähempää tarkastelua, sillä tutkimuksissa veroasteen laskulla on nähty olevan vain rajallinen vaikutus talouskasvun vauhdittamiseen.

Talouden suhdannetilanne on epävarma

Talouden suhdannetilanne on epävarma ja heikko. Suhdannetila on heikentynyt korkean inflaation, korkeampien korkojen, Venäjän hyökkäyssodan ja energiakriisin seurauksena vuonna 2023. Asiantuntijalausuntojen mukaan heikko suhdannetilanne tulee jatkumaan myös vuonna 2024.

Talouden suhdannenäkymissä huolta herättää erityisesti rakennusalan heikko tilanne. Varainsiirtoveron keventäminen on hallitukselta oikea päätös asuntokaupan vauhdittamiseksi. Sen sijaan hallituksen päätös poistaa varainsiirtoveron verovapaus ensiasunnon ostajilta on ei ole perusteltu. Varallisuus on jo nyt keskittynyt vanhemmille ikäluokille, ja muutos tulee tekemään ensiasunnon ostamisesta nuorille yhä haastavampaa.

Kuten julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, investoinnit voivat yllättää myös positiivisesti, erityisesti energia- ja teknologiamurroksen osalta. Hallituksen olisikin vauhditettava vihreää siirtymää ja puhdasta energiamurrosta päättäväisesti. Hallituksen kaavailemat ajoneuvoveron ja polttoaineveron alennukset, jakeluvelvoitteen noston hidastaminen sekä energiaremonttitukien leikkaaminen toimivat kuitenkin päinvastoin. Ne lisäävät Suomen riippuvuutta fossiilienergiasta sekä antavat markkinoille väärän signaalin. Suomessa pitkällä oleva vihreä siirtymä myös varmistaa, että Suomi selviytyi talven 2022 ja 2023 energiakriisistä verrattain vähällä.

Tuottavuuden kasvu on ollut keskeinen talouskasvun lähde viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta sen kehitys on viime vuosina ollut heikkoa. Suomi tarvitseekin vihreän tuottavuuden ohjelman. Elinkeinopolitiikan tavoitteena tulisi olla työn tuottavuuden ja resurssitehokkuuden parantaminen pohjoismaiseen kärkeen. Tämä vaatii esimerkiksi kiertotalousasteen ja metsäteollisuuden jalostusasteen kasvattamista sekä vety- ja kaivannaistuotannon arvonlisän nostamista.

Hallituksen työllisyyspolitiikka on vastuutonta

Orpon hallitus on toistuvasti todennut valinneensa työn linjan. Hallituksen toimista tätä ei kuitenkaan ole nähtävissä, vaan hallitus omilla toimillaan pahimmillaan heikentää työllisyystilannetta.

Hallituksen työllisyyspolitiikan suurin ongelma liittyy maahanmuuttoon. Kasvavalla työperäisellä maahanmuutolla olisi merkittävä positiivinen vaikutus niin talouden suotuisalle kehitykselle

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 3

kuin julkisen talouden kestävyydelle. Suomi tarvitsee työperäistä maahanmuuttoa niin työvoimapolun kuin ikääntyvän väestön takia.

Työperäinen maahanmuutto ei kuitenkaan tapahdu itsestään, vaan se vaatii aktiivisia toimia. Nyt Orpon hallitus liikkuu täysin päinvastaiseen suuntaan. Hallitus nostaa työntekijöiden oleskeluluvan tuloajaa sekä heikentää perheen yhdistämisen mahdollisuuksia. Tulevaisuudessa maahanmuuttajan on löydettävä työpaikka kolmessa kuukaudessa, jos haluaa jäädä Suomeen. Usein pelkästään rekrytointiprosessit voivat kestää kolme kuukautta, joten tällaisilla toimilla ei korkean koulutustason osaajia houkutella.

Orpon hallituksen yhtenä tavoitteena on vauhdittaa talouskasvua nostamalla osaamistasoa. Korkeakoulutetun työperäisen maahanmuuton vaikeuttamisella se ei tule onnistumaan.

Tämän lisäksi hallitus leikkaa täsmätyökykyisten ja kotoutujien työllisyyden edistämisestä, nuorten ammatillisesta koulutuksesta sekä nuorten kuntoutustuesta. Nuorten kuntoutustuella vahvistetaan nuorten sitoutumista kuntoutukseen ja vähennetään työkyvyttömyyseläkkeelle jäämistä, joka heijastuu työllisyyteen. Hallituksen panostukset koulutustason nostamiseen korkeakoulujen aloituspaikkoja lisäämällä jäävät vaatimattomiksi.

Työmarkkinat kaipaavat uudistusta, mutta eivät vastakkainasettelua

Työmarkkinat kaipaavat uudistusta. Työmarkkinoita tulisi kuitenkin uudistaa reilusti ja tasapuolisesti, ei luottamuksen ja yhteiskuntarauhan kustannuksella. Nyt hallituksen työmarkkinapolitiikka aiheuttaa vakavaa eripuraa ja epäluottamusta työntekijöiden ja työnantajien välillä, ja näkyvissä on lakkoja ja työnseisauksia. Suomi on liian pieni maa riitelemään keskenään: ilmastonmuutos, luontokato ja talouden kestävyysvaje on mahdollista ratkaista ainoastaan yhdessä töitä tekemällä.

Vihreiden mielestä työmarkkinoita ei pidä jakaa pelkästään työttömyyteen ja kokopäivätyöhön. Sen sijaan kaiken työn vastaanottamisen pitäisi olla kannattavaa ja osa-aikatyö voi olla paras vaihtoehto työllistyä esimerkiksi lasten ollessa pieniä, työkyvyn heikentyessä tai eläkeiän läheisyydessä. Nyt hallitus vaikeuttaa osa-aikaisen työn vastaanottamista.

Leikkaukset kasautuvat epäoikeudenmukaisesti

Hallituksen leikkaukset kasautuvat lapsille, nuorille ja jo valmiiksi vaikeassa asemassa oleville ihmisille. Leikkaukset lastensuojelusta, nuorisotyöstä, kouluilta, kotoutumisesta ja perheiden toimeentulosta syventävät railoja ja murentavat tasa-arvoa yhteiskunnassa. Hallituksen leikkaukset kasautuvat niille, joilla menee jo entuudestaan heikommin.

Viimeisten vuosikymmenten aikana lapsiperheköyhyys on moninkertaistunut, nuorten ikäpolvien koulutustaso laskenut ja varallisuuskehitys heikentynyt. Samaan aikaan vauraus on keskittynyt ennennäkemättömällä tavalla iäkkäälle väestölle. Hallitus tulee myös sysäämään useampia lapsiperheitä toimeentulotuen varaan vuosien 2024 ja 2027 välillä, joka lisää paitsi kannustinongelmia, myös sosiaali- ja terveystalouden kustannuksia.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 3

Hallituksen leikkaukset kohdistuvat sosiaali- ja terveysministeriön mukaan erityisesti opiskelijoihin. Hallitus vaikeuttaa opiskelijoiden tilannetta leikkaamalla asumistuesta ja jäädyttämällä etuuksien indeksitarkistukset.

Hallituksen olisi peruttava tuleviin sukupolviin kohdistuvat leikkaukset. Ne ovat monin paikoin paitsi inhimillisesti kestäättömiä, myös talouden kehityksen kannalta haitallisia. Syrjäytymisen hintalappu on yhteiskunnalle suuri.

Hallitus lisää kohtuutonta ilmasto- ja luontovelkaa

Hallituksen talouspolitiikan yksi suurimmista kompastuskivistä on kunnianhimon ympäristö- ja ilmastopolitiikka. Globaalien ympäristöhaasteiden kuten ilmastomuutoksen riskejä taloudelle ei voi olla korostamatta liikaa. Samalla paikalliset ympäristöhaasteet kuten luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen uhkaavat paitsi luontoa myös inhimillisen hyvinvoinnin perustuksia. Rapautuva biodiversiteetti heikentää maa- ja metsätalouden, kalastuksen ja monien muiden elinkeinojen edellytyksiä Suomessa. On muistettava, että suomalaista luontoa ja sen monimuotoisuutta voidaan suojella ainoastaan Suomessa.

Kansalliseen ilmastolakiin on kirjattu Suomen tavoite olla hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen pian sen jälkeen. Suomi tarvitsee merkittävästi uusia toimia tavoitteen saavuttamiseksi. Nyt Orpon hallitus toimii päinvastoin, kun liikenteen päästöjä lisätään, romahtaneille hiilinieluilille ei osoiteta korjaustoimenpiteitä ja maatalouden päästöjen vähentämisessä otetaan takapakia.

Tarvitaan lisää toimia, jotta Suomi saavuttaa EU:n sille asettamat velvoitteet taakanjakosektorilla ja maankäyttösektorilla. Orpon hallituksen panostukset ilmastotoimissa näiden sektoreiden sijaan painottuvat päästökaupparektorille, jossa päästöjen vähentymistä markkinat ohjaavat jo tehokkaasti. Lisäpanostusten sijaan hallitus leikkaa aiemmin käytössä olleista maankäyttösektorin ja taakanjakosektorin tuki- ja ohjauskeinoista. Lisäksi liikennesektorilla, joka muodostaa 40 prosenttia taakanjakosektorin päästöistä, hallitus kasvattaa omilla toimillaan päästöjä merkittävästi. Pelkästään hallituksen päätös lieventää jakeluvelvoitetta lisää päästöjä 1,6 megatonnilla.

Ilman lisätoimia Suomi joutuu ostamaan nieluyksiköitä muilta EU:n jäsenmailta maankäyttösektorin velvoitteiden täyttämiseksi. Nieluyksiköiden hinta ei ole vielä tiedossa, eikä niiden tarjolla olevaa määrää tiedetä. Nieluyksiköiden kustannus voi olla valtiolle merkittävä, eikä näin hataran tiedon pohjalta niiden varaan voida luottaa. Myös taakanjakosektorin osalta riskinä on, että velvoitteiden saavuttamiseksi Suomen on ostettava päästövähennysyksiköitä muilta jäsenmailta. Taakanjakosektorin päästöyksiköiden saatavuuden ja hinnan ennakoiminen on myös tässä vaiheessa hyvin vaikeaa. Päästöyksiköiden varaan laskeminen on paitsi ilmaston, myös talouden kannalta riskialtista. Orpon hallituksen tulisi kasvattaa ympäristötoimien kunnianhimoa merkittävästi.

Samalla vahva luonto- ja ilmastopolitiikka on Suomelle ainutkertainen mahdollisuus. Vihreän siirtymä on poikkeuksellinen taloudellinen murros, jossa aktiivisella politiikalla Suomi voi olla kokoaan suurempi toimija. Suomessa on hyvät edellytykset kotiuttaa suuren mittakaavan vihreän siirtymän hankkeita.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 3

Vihreää siirtymää voidaan edistää vihreällä verouudistuksella. Vihreällä verouudistuksella voidaan parantaa samaan aikaan sekä valtiontaloutta että ympäristön tilaa. Elinkeinoelämän murrosta jarruttavat ympäristölle haitalliset verotuet tulisi poistaa, ja luontohaitalle tulisi asettaa oikea hinta. Verotusta tulisi käyttää resurssitehokkuuden kannustimena ja kiertotalouden vauhdittajana.

Hyvinvointialueiden talous ja kuntatalous

Hyvinvointialueiden taloudella on suuri rooli julkisen talouden tasapainottamisessa, ja hallituksella on vastuu hyvinvointialueiden rahoituksen riittävydestä. Tiukasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta hyvinvointialueille ei voi kohdistaa kohtuuttomia leikkauksia. Väärät säästökohteet voivat todellisuudessa kasvattaa kustannuksia pidemmällä aikavälillä. Esimerkiksi ikäihmistien toimintakyvyn vahvistaminen ja lapsiperheiden matalan kynnyksen tukeminen ovat vaihtoehtoisia keinoja hillitä sosiaali- ja terveysmenojen kasvua tulevaisuudessa.

Kuntien tehtäväkenttä muuttui sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä, ja esimerkiksi ikääntymisestä aiheutuva paine kuntien taloudelle poistui. Tästä huolimatta kuntataloutta tulee vahvistaa. Kuntien tärkein tehtävä jatkossa liittyy kasvatukseen ja koulutukseen. Kuntatalouden vahvistaminen on välttämätöntä, jotta kunnilla on mahdollisuus huolehtia koulutuksen tasa-arvosta ja saavutettavuudesta. Leikkaukset kuntien valtionosuuksista osuvat herkästi juuri koulutukseen. Valtion tulee huolehtia, että erilaisissa tilanteissa olevilla kunnilla on mahdollisuus huolehtia tehtävistään.

Samalla kaupungistuminen jatkuu. Kasvavien kaupunkien ja kaupunkiseutujen elinvoimasta tulee huolehtia. Kaupungeissa erityisesti palvelu- ja kulttuurialojen rooli on tärkeä, ja valtaosa uusista työ-paikoista syntyy palvelualoille. Palveluiden osuus Suomen taloudesta kasvaa, mutta hitaammin kuin muissa verrokkimaissa. Ympäristön ja hyvinvoinnin kannalta tähän olisi saatava muutos. Palvelualat voivat myös edistää muiden alojen, kuten teollisuuden ja rakentamisen vihreää siirtymää.

Yksi syy valtiontalouden kestävyysvajeeseen on ikääntyvä väestö, kasvaneet eläkemenot sekä lisääntyvät terveys- ja hoivamenot. Orpon hallituksen tulisikin ottaa eläkemenojen kasvun hillitseminen mukaan talouden sopeuttamisen keinovalikoimaan, etenkin kun eläkkeiden kasvu on ollut viimeaikoina yleistä palkkakehitystä voimakkaampaa. Korkeampien eläkkeiden kasvun hillitseminen vapauttaisi resursseja esimerkiksi Suomen talouden kannalta välttämättömiin koulutuspanostuksiin sekä kasvavista terveys- ja hoivamenoista suoriutumiseen.

Koulutus ja tutkimus

Suomi tarvitsee lisää osaavaa ja korkeakoulutettua työvoimaa. Opintorahan indeksijäädytykset heikentävät opiskelijoiden mahdollisuutta täysipäiväiseen opiskeluun ja heikentävät opiskelun houkuttelevuutta.

On hyvä, että hallitus pitää kiinni viime vaalikaudella toimineen parlamentaarisen TKI-työryhmän sitoumuksesta kasvattaa valtion panostuksia TKI-toimintaan. Oikeat TKI-panostukset ovat avain kestävään talouteen ja hyvinvointiin.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 3

TKI-rahoituksen suhteen on kuitenkin tärkeää, että rahoitusta suuntautuu riittävästi perustutkimukseen. Pitkäjänteinen perustutkimus on ollut useiden maailmaa muuttaneiden ja ihmisten hyvinvointia parantaneiden innovaatioiden taustalla. Orpon hallituksen tulisikin noudattaa parlamentaarista yhteisymmärrystä myös TKI-panostusten jakautumisen osalta siten, että panostukset kohdentuvat tasapainoisesti eri TKI-toimijoille ja erityisesti niihin kohteisiin, joissa julkisen euron vaikuttavuus on kaikkein suurin.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

- 1. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömiin toimiin valtiontalouden tulojen vahvistamiseksi ja talouden huolestuttavan velkakehityksen hillitsemiseksi.*
- 2. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin vihreän verouudistuksen toteuttamiseksi.*
- 3. Eduskunta edellyttää, että hallitus peruu lapsiin ja nuoriin kohdistuvat epäoikeudenmukaiset leikkaukset ja ryhtyy toimiin lapsiperheköyhyyden ja nuorten pahoinvoinnin vähentämiseksi.*
- 4. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin mielenterveyskriisin ratkaisemiseksi ja mielenterveysongelmien juurisyihin puuttumiseksi.*
- 5. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin koulutustason nostamiseksi.*
- 6. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden varmistamiseksi talouden tasapainotuksessa.*
- 7. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy välittömiin toimiin ilmastopäästöjen vähentämiseksi, hiilinielujen kasvattamiseksi ja luontokadon pysäyttämiseksi.*
- 8. Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimiin työperäisen maahanmuuton vauhdittamiseksi.*

Helsingissä 14.11.2023

Saara Hyrkkö vihr
Krista Mikkonen vihr

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 4

Vastalause 4 /vas

Perustelut

Petteri Orpon hallitus tuli valtaan lupauksella valtiontalouden vahvistamisesta ja "velaksi eläminen" lopettamisesta. Nämä lupaukset hallitus söi heti vaalien jälkeen.

Tosiasiasa valtiontalous tai julkinen talous kokonaisuutena eivät vahvistu suurista leikkauksista huolimatta. Alijäämä kasvaa ja velkaantuminen lisääntyy ensi vuonna ja läpi koko kehyskauden ja on hallituksen lopettaessa työnsä suurempi kuin hallituksen aloittaessa. Arvioiden mukaan Suomi ylittää koko kehyskauden EU:n talouspolitiikan ohjausjärjestelmän mukaisen kolmen prosentin alijäämä säännön, jonka ylläpitoa hallitus on peräänkuuluttanut finanssipoliittisten sääntöjen uudistamista koskevassa keskustelussa.

Orpon oikeistohallitus syyttää usein velkaantumisesta edellistä hallitusta. Marinin hallituksen kriisioloissa harjoittama talouspolitiikka oli kuitenkin onnistunutta: työllisyys kasvoi ennätystasolle ja valtion alijäämä oli Marinin hallituksen lopettaessa pienempi kuin mitä nyt ennustetaan Orpon hallituskaudelle. Nykyiset hallituspuolueet allekirjoittivat oppositiossa ollessaan viime vuosien lisävelan käytännössä kokonaan, joten on tekopyhää väittää nyt muuta.

Yksi keskeinen syy alijäämän ennakoituun kasvuun kehyskaudella on tulopuolen eli verokeinojen laiminlyönti julkisen talouden vahvistamisessa. Veroaste laskee valtiovarainministeriön arviota mukaan kehyskaudella merkittävästi. Valtion talous ei leikkauksista huolimatta tasapainotu, kun verotulot laskevat.

Veroasteen laskun lisäksi väestön ikääntyminen haastaa valtion talouden tasapainoa. Suomi tarvitsee työhön johtavaa maahanmuuttoa, ja maahanmuutto onkin vahvasti myös taloudellinen kysymys. Orpon oikeistohallituksen nuiva suhtautuminen maahanmuuttoon vaarantaa valtion talouden pitkän tähtäimen näkymiä. Maahanmuuton kiristyksen tulisi perua ja kotoutumispalveluita parantaa, jotta maahanmuuttajien hyvin kehittynyt työllisyysaste voisi edelleen parantua ja jotta sosiaalisilta ongelmilta voitaisiin välttyä.

Veroasteen laskun ja väestön ikääntymisen lisäksi heikko tuottavuuskehitys on Suomen talouden kolmas suuri haaste. Suomi tarvitsee investointeja ja sijoituksia inhimilliseen pääomaan. Koulutus ja tutkimus vahvistavat kansakunnan inhimillistä pääomaa ja ovat omiaan vahvistamaan myös työllisyyttä ja tuottavuutta. Osaavat ja hyvinvoivat ihmiset ovat talouden tärkein tuotannontekijä. On hyvä, että hallitus kasvattaa tutkimus-, tuotekehitys-, ja innovaatio toiminnan julkista rahoitusta parlamentaarisen sovun mukaisesti. Korkeakoulujen rahoituksen riittämättömyys johtaa kuitenkin siihen, ettei Suomi tule saavuttamaan kriittisen tärkeitä tavoitteitaan nuorten korkeakoulutusasteen kasvattamiseksi. Nuorten kasvaneeseen pahoinvointiin ei myöskään reagoida riittävästi.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 4

Suhdannetilanne ja finanssipolitiikan viritys

Valtiovarainministeriön talousennuste on optimistisempi kuin muut syksyllä julkistetut talousennusteet keskimäärin. Kuten valiokunnan kuulemisissa on tullut esiin, liittyy talouskehitykseen merkittäviä epävarmuuksia. Suomen talous voi kehittyä myös valtiovarainministeriön ennustetta heikompaan suuntaan.

Vuoden 2024 osalta finanssipolitiikan lievästi elvyttävää linjaa on asiantuntijakuulemisessa pidetty suurin piirtein oikein mitoitettuna, mikäli suhdanne ei oleellisesti heikkene. Keskeinen finanssipolitiikan viritystä keventävä komponentti on työttömyysvakuutusmaksujen mittava alennus, joka ei ole seurausta hallituksen aktiivisesta päätöksestä vaan Työllisyysrahaston esityksestä.

Kokonaisuutena finanssipolitiikan keventäminen kohdistuu sosiaalisesti epäoikeudenmukaisella ja kansantaloudellisesti epätarkoituksenmukaisella tavalla, kun pienituloisten etuuksia ja ostovoimaa leikataan. Suurituloisia eniten hyödyttävät veronkevennykset eivät lisää kulutusta samalla tavalla kuin pienituloisten ostovoiman turvaaminen. Hallituksen leikkaukset syövät ostovoimaa kotimarkkinoilta. Näkemys, että veroelvytys on kansantaloudellisesti tehottomampaa ja kohdentumiseltaan epäoikeudenmukaisempaa kuin menoelvytys, on laajasti jaettu asiantuntijoiden keskuudessa.

Erityisenä ongelmana lähitulevaisuudessa on rakennusalan vaikea tilanne. Uudisrakentaminen vähenee lähes samaa vauhtia kuin finanssikriisin aikaan, ja uudet aloitukset uhkaavat laskea matalimmalle tasolle koko niiden mittaushistorian aikana. Myös korjausrakentaminen hiipuu. Pelkona on, että rakennusala vetää mukanaan taantumaa myös muita aloja, jolloin seurauksena voi olla yleinen taantuma ja työttömyyden kasvu. Hallitus ei vaikuta olevan tilanteen tasalla. Hallituksen tulisi reagoida tilanteeseen voimakkaammin perumalla julkiseen asuntotuotantoon kohdistamansa supistukset ja luomalla uskottava paketti rakennusalan elvyttämiseksi. Pitkien korkotukilainojen ehtojen parantamisen lisäksi mm. ASO-korkotukilainoituksen päätyminen vuodesta 2025 alkaen sekä erityisryhmien investointiavustusten leikkaukset tulisi perua.

Verotus

Kun vuonna 2022 kokonaisveroaste oli 42,9 prosenttia, arvioi valtiovarainministeriö sen olevan ensi vuonna 40,8 prosenttia ja vuonna 2027 enää 40 prosenttia.

Mikäli veroaste olisi kehyskauden lopulla vuonna 2027 vuoden 2022 tasolla, tarkoittaisi tämä julkiselle sektorille melkein 10 mrd. enemmän verotuloja kyseisenä vuonna. Tämä kattaisi lähes koko arvioitun alijäämän ja olisi reilusti suurempi kuin Orpon hallituksen tavoittelema 6 mrd. euron sopeutus. Mikäli veroaste pysyisi kuluvan vuoden 2023 tasolla (41,7 %) tarkoittaisi tämä melkein 6 mrd. vuonna 2027 — hallituksen tavoitteleman sopeutuksen verran. Pelkästään ensi vuonna julkistalous on yli 2,5 mrd. heikompi kuin mikäli veroaste säilyisi tämän vuoden (2023) tasolla. Jos veroaste olisi vuonna 2024 vuoden 2022 tasolla, olisi julkistalous 6 mrd. vahvempi.

Hallitus antaa kuitenkin veroasteen laskea. Se ei kiristä esimerkiksi suurten pääomien verotusta, ei korjaa osinkoverotusta, keventää mittavasti energiaverotusta ja panostaa kaiken lisäksi aiem-

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 4

paa vähemmän harmaan talouden ja verovälttelyn torjuntaan eli veropohjan vahvistamiseen. Tämä tietoinen verolinja johtaa paitsi velkaantumisen kasvuun myös eriarvoisuuden kasvuun sekä verotuksen ympäristöohjauksen heikkenemiseen.

Hallituksen veromuutosten kokonaisvaikutus on tuloeroja kasvattava, verojärjestelmän progressiivisuutta vähentävä ja valtiontaloutta heikentävä. Tuloverotuksen muutoksista hyötyvät eniten hallituksen ministerien kaltaiset hyvätuloiset.

Myös valtiovarainministeriö ja monet valiokunnan kuulemat asiantuntijat ovat painottaneet tulo-pohjan vahvistamisen ja "veroelementtien" hyödyntämisen tärkeyttä. Kokoomuksen ja perussuomalaisen hallitus on kuitenkin päättänyt sivuuttaa nämä neuvot. Vaikuttaa siltä, että hallituksen talouslinjassa ei olekaan niin paljoa kyse julkisen talouden tasapainottamisesta kuin oikeiston ideologisten tavoitteiden edistämisestä. Hyvinvointivaltiota halutaan heikentää ja supistaa, sosiaaliturvaa pienentää, varsinkin hyvätuloisten verotusta keventää, pienituloisten valinnanmahdollisuuksia ja autonomiaa heikentää ja julkisia toimintoja yksityistää.

Hallituksen politiikka lisää eriarvoisuutta

Hallitusohjelma lisää merkittävästi eriarvoisuutta, köyhyyttä ja pahoinvointia. Tuloerot kasvavat ennen kaikkea sosiaaliturvaleikkausten vuoksi. Noin 14 prosenttia suomalaisista kotitalouksista köyhtyy hallituksen leikkauksien myötä. Toimeentulotuen tarve kasvaa arviolta 25—30 prosenttia. Yksinhuoltajaperheiden käytettävissä olevat tulot alenevat jopa 300 eurolla kuukaudessa. Lisäksi esimerkiksi opiskelijoiden toimeentuloon raju heikentäminen on erittäin lyhytnäköistä huomioiden lainapainotteisuuden jo aiheuttamat toimeentulo-ongelmat, koulutuksen periytyvyyden voimistuminen sekä opiskelijoiden vakava mielenterveyskriisi. Erityisen haitallista on tutkimustenkin mukaan hallitusten leikkausten aiheuttama lapsiperheköyhyyden kasvu, sillä lapsena koettu köyhyys vaikuttaa usein negatiivisesti läpi ihmisen koko elämän. On mahdollista, että leikkausten kielteiset vaikutukset aiheuttavat lopulta enemmän menoja kuin säästävät.

Leikkauspolitiikan oletetut työllisyysvaikutukset ovat hataralla pohjalla, sillä hallitus ei puutu tosielämän merkittäviin työllistymisen esteisiin, joita ovat puutteet työkyvyssä ja osaamisessa, syrjintä työhönotossa, vaikeat elämäntilanteet ja sopivien työmahdollisuuksien puuttuminen. Lisäksi hallitus heikentää osa-aikaisen työnteon kannustimia asumistuen ja suojaosien leikkauksilla. Monen pienituloisen työssäkävyn toimeentuloa vaikeutuu ja työssäkävien köyhyys lisääntyy. Ensisijaisten etuuksien leikkaaminen lisää toimeentulotuen tarvetta, vaikka nimenomaan toimeentulotuki on tunnistettu vaikeimmaksi kannustinloukuksi.

Hallituksen työelämälainsäädäntöön suunnittelemissa muutoksilla ei ole edes hallituksen omien arvioiden mukaan työllisyysvaikutuksia tai valtion taloutta vahvistavia vaikutuksia, vaan niissä on kyse ainoastaan työntekijöiden aseman heikentämisestä ja työmarkkinoiden valtatasapainon muuttamisesta yritysten omistajien eduksi.

Hyvinvointialueiden tilanne

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat ajautumassa hallitsemattomaan kriisiin. Hyvinvointialueiden alijäämän arvioidaan olevan tänä vuonna yli miljardin, ja useilla alueilla suunnitellaan leikkauksia,

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 4

joita aiheuttaisivat peruuttamatonta vahinkoa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluille. Nyt tarvittaisiin välittömästi korjaavia toimia kriisitilanteen purkamiseksi, mutta hallitus ei tarjoa hyvinvointialueille minkäänlaista helpotusta.

Hyvinvointialueiden alijäämä ei ole alueiden oma syy, sillä ne ovat vasta käynnistäneet toimintansa. Alijäämä on syntynyt, kun kunnilta ei ole siirtynyt alueille palvelutarpeita vastaavaa rahoitusta ja kun palkat ja ostopalveluiden hinnat ovat nousseet poikkeuksellisen paljon. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä tehty lainsäädäntö ja rahoitusmalli eivät kaikilta osin sovellu tilanteeseen, jossa hyvinvointialueet ovat jo lähtötilanteessa raskaasti alijäämäisiä, ja siksi korjaavia toimia tarvitaan.

Vasemmistoliitto on esittänyt sote-rahoitusmallin korjaamista siten, että hyvinvointialueiden alijäämän kattamisvelvoite pidennettäisiin vähintään neljään vuoteen, hyvinvointialueiden kustannusindeksi päivitetäisiin vastaamaan paremmin alueiden todellisia menoja, investointisääntelyä kehitetään ja lisäksi hyvinvointialueille annettaisiin verotusoikeus. Vasemmistoliitto myös peruisi Orpon hallitusohjelmassa esitetyt 1,4 mrd. leikkaukset sote-rahoitukseen. Lisäksi hyvinvointialueille tulisi antaa akuuteimpaan tarpeeseen lisärahoitusta ennen kuin nämä rakenteellisemmat muutokset alkavat vaikuttaa.

Ympäristökestävyys heikkenee

Nykyinen talousmallimme vaarantaa luonnon kantokyvyn vakavalla tavalla. Ihmiskunta ylikuluttaa luonnonvaroja, kiihdyttää ilmastonmuutosta ja myrkyttää ilmaa, maaperää ja vesistöjä. Kestämätön toimintamme tuhoaa maapallon muita elämänmuotoja, ja samalla vaarannamme myös ihmislajin oman tulevaisuuden. Suomalaistenkin luonnonvarojen käyttö on täysin kestäättömällä tasolla.

Orpon hallitus vaarantaa niin Suomen hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisen kuin luontokadon pysäyttämistavoitteen. Hallitus leikkaa rajusti ympäristön ja ilmaston suojelemiseksi tarvittavista määrärahoista tilanteessa, jossa rahoitusta tulisi merkittävästi kasvattaa. Hallitus lisää tietoisesti liikenteen päästöjä ja heikentää hiilinielujä jättäessään tekemättä tarvittavat päätökset ja vesittäessään jo tehtyjä päätöksiä. Hallitus vaikeuttaa myös kotitalouksien osallistumista ilmastotoimiin lopettamalla mm. sähköautojen latausinfra-avustukset ja öljylämmityksestä luopumisen tukemisen. Myös kuntien ilmastosuunnitelmien veloitteen poistaminen siirtää ilmastoystävällisyyden arjesta pois päin.

Politiikallaan hallitus vaarantaa Suomen EU-velvoitteet ja kansainväliset sitoumukset. On epävarmaa, millaiset taloudelliset seuraukset Suomelle koituu, mikäli emme saavuta EU:n päästösitoumuksiamme. Suomi voi joutua maksamaan mittavia maksuja EU:lle. Olisi järkevämpää käyttää nämä rahat päästövähennyksiin ja hiilensidontaan kotimaassa.

Investointiohjelma

Hallitus on kertonut tekevänsä 4 mrd. euron suuruisen kertaluonteisen "investointiohjelman". Ohjelma rahoitettaisiin valtion omaisuustuloilla ja tulouttamalla valtion asuntorahaston pääomaa. Hallitus siis myy valtion omaisuutta ja leikkaa kohtuuhintaista vuokra-asuntotuotantoa.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 4

Näillä tuloilla rahoitetaan mm. tienpitoa ja ratahankkeita sekä yksityisen hoidon Kela-korvauksien korotuksia.

Ei ole taloudellisesti tai sosiaalisesti kestävää saati järkevää, että valtion perustoimintaa rahoitetaan myymällä tuottavaa omaisuutta tai vähentämällä kohtuuhintaista asuntotuotantoa. Hallitusohjelmassa esitetään valtion asuntorahastosta tehtävän tuloutuksen toteutettavan "rahaston nykytasosta toimintaa vaarantamatta", mutta 800 milj. euron suuruinen tuloutus ei voi olla vaarantamatta rahaston ja siten kohtuuhintaisen asuntotuotannon tulevaisuutta.

Kehysmenettelyä uudistettava

Valtiontalouden nykyinen ohjausjärjestelmä kohtelee tuloja ja menoja eri tavalla. Kehysjärjestelmän oikeutus ja uskottavuus kärsivät siitä, että miljardiluokan veronalennusten tekeminen on sen puitteissa mahdollista, mutta muutaman miljoonan menopuolen kehyslitykset eivät ole. Koska veronalennukset hyödyttävät yleensä varakkaampia ja valtion menojen lisäykset huonommassa taloudellisessa asemassa olevia, ovat nykyisen kehysjärjestelmän kannustimet vinoutuneet. Nykyinen kehysmenettely ei myöskään välttämättä johda talouden tasapainottamistavoitteen kannalta tarkoituksenmukaisiin päätöksiin.

Kehysjärjestelmää tulee uudistaa niin, että tarpeelliset menolisäykset ovat mahdollisia, jos ne voidaan kustantaa vastaavan suuruiseksi arvioituilla veronkorotuksilla. Myös verotuottojen taso on kiinnitettävä samoilla periaatteilla ennen kehyskauden alkua kuin menotaso. Näin sovitusta tulotasosta ei voitaisi poiketa päätösperäisesti ja siten "kiertää kehystä". Tällainen lähestymistapa vastaisi Orpon hallituksen kehysääntöä paremmin myös EU:n parhaillaan uudistettavaan talouspolitiikan ohjausjärjestelmään kaavailtua ns. nettomenouratarkastelua.

Finanssipolitiikan ohjaussäännön tulee mahdollistaa finanssipolitiikan mitoittaminen kulloisenkin suhdannetilanteen mukaisesti sekä erilaisiin kriiseihin reagoiminen ja tarpeelliset investoinnit.

Hyvä hallinto ja tietopohjainen päätöksenteko

On erittäin huolestuttavaa, että hallitus aikoo kehyskaudella leikata merkittävästi useiden hallinnonalojen toimintamenoja. Tämä noin 250 milj. euron ns. säästöohjelma tarkoittanee valtionhallinnon henkilöstön huomattavaa vähentämistä hallituskauden aikana tilanteessa, jossa tehtävät lisääntyvät ja henkilöstö työskentelee jo ennestään usein ääri rajoilla. Tällainen lyhytnäköinen leikkauspolitiikka vaarantaa laadukkaan lainvalmistelun, hyvän hallinnon, henkilöstön hyvinvoinnin ja jopa kansalaisten oikeusturvan.

Hallitus on lakkauttamassa myös valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS). Strateginen tutkimus on palvellut tietopohjaista päätöksentekoa, ja sen lakkauttaminen on täysin päinvastainen linjaus kuin hallituksen ohjelmassaan peräänkuuluttama tietopohjaisuus sekä tiedeyhteisön osaamisen laaja hyödyntäminen.

Valiokunnan mietintö VaVM 7/2023 vp
Vastalause 4

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että selonteon johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Vastalauseen kannanottoehdotus

1. Eduskunta edellyttää, että hallitus muuttaa talouspoliittista linjaansa siten, että pienituloisilta leikkaamisen, sosiaali- ja terveyspalveluiden kurjistamisen ja palkansaajien aseman heikentämisen sijaan hallitus keskittyy ratkaisemaan Suomen julkistalouden merkittäviä haasteita eli pysäyttämään veroasteen laskun, parantamaan talouden tuottavuutta ja kasvattamaan työllisyysastetta inhimillisen työvoima- ja maahanmuuttopolitiikan keinoin.

2. Eduskunta edellyttää, että hallitus reagoi hyvinvointialueiden vaikeaan tilanteeseen sosiaali- ja terveyspalveluiden toimivuuden turvaamiseksi ja tuo eduskunnalle viipymättä esitykset, joilla pidennetään hyvinvointialueiden alijäämän kattamisvelvoitetta, uudistetaan hyvinvointialueiden rahoitusmalli vastaamaan paremmin todellisia kustannuksia, helpotetaan hyvinvointialueiden investointien tekemistä ja annetaan alueille verotusoikeus.

3. Eduskunta edellyttää, että hallitus uudistaa valtiontalouden ohjausjärjestelmää siten, että se huomioi symmetrisesti valtion menot ja tulot ja mahdollistaa nykyistä joustavammin finanssipolitiikan mitoittamisen kulloisenkin suhdannetilanteen edellyttämällä tavalla, tarpeellisten investointien tekemisen sekä reagoimisen erilaisiin kriiseihin.

4. Eduskunta edellyttää, että hallitus peruuttaa ilmastotoimiin ja luonnonsuojeluun suunnittelemansa leikkaukset ja tuo viivästelemättä eduskunnan käsiteltäväksi sellaisen toimenpide- ja määrärahakokonaisuuden, jonka avulla Suomi voi uskottavasti saavuttaa ilmaston- ja luonnonsuojeluun liittyvät tavoitteensa, velvoitteensa ja sitoumuksensa.

Helsingissä 14.11.2023

Hanna Sarkkinen vas
Minja Koskela vas